

BABEŞ-BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
SZOCIOLÓGIA ÉS SZOCIÁLIS MUNKÁS-KÉPZŐ KAR
SZOCIOLÓGIA ANTROPOLÓGIA SZAK - MAGYAR TAGOZAT

SZAKDOLGOZAT

AZ ELKÉPZELT VÁROS
– EGYETEMISTÁK KOLOZSVÁR-KÉPE –

ORAŞUL IMAGINAR
- IMAGINEA CLUJULUI ÎN PERCEPŢIA STUDENŢILOR -

TÉMAVEZETŐ

DRD. PÁSZTOR GYÖNGYI
DR. MAGYARI TIVADAR, EGYETEMI ADJUNKTUS

SZERZŐ

PLUGOR RÉKA

2006

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	3
I. ELMÉLETI KERETEK	5
I.1. LEHETSÉGES MEGKÖZELÍTÉSEI A VÁROSNAK	5
I.2. VÁROSI TEREKRŐL SZÓLÓ MEGKÖZELÍTÉSEK	7
I.3. TÉR – HASZNÁLAT	8
I.4. A TEREK POLITIKAI-SZIMBOLIKUS VONZATA	12
II. TEREP-RELEVANCIA, HIPOTÉZISEK	16
III. FELHASZNÁLT MÓDSZEREK	20
III.1. VÁROS- VALAMINT TÉRKUTATÁSOK	20
III.2. MENTÁLIS/KOGNITÍV TÉRKÉPEK	21
IV. TEREPEN	24
IV.1. KOLOZSVÁR	24
IV.2. UTCA- ÉS TÉRNEVEKRE VONATKOZÓ TUDÁS	30
IV.3. KOLOZSVÁR BELVÁROSA	32
IV.4. FŐ TÉR VAGY FŐ TEREK?	34
IV.5. KOLOZSVÁR SZIMBÓLUMAI	39
IV.6. SZIMBOLIKUS BIRTOKLÁS - KÖVETKEZTETÉSEK	40
FORRÁSJEGYZÉK	44
MELLÉKLETEK	48
I. SZÁMÚ MELLÉKLET – INTERJÚVEZETŐ	48
II. SZÁMÚ MELLÉKLET – FÓKUSZCSOPORTOS INTERJÚVEZETŐ	49
III. SZÁMÚ MELLÉKLET	50
1. TÉRKÉP – A KOLOZSVÁRI EGYETEMISTÁK TÉRHASZNÁLATA	50
2. TÉRKÉP – A ROMÁN EGYETEMISTÁK TÉRHASZNÁLATA	51
3. TÉRKÉP – A MAGYAR EGYETEMISTÁK TÉRHASZNÁLATA	52

IV. SZÁMÚ MELLÉKLET	53
1. TÉRKÉP – A KOLOZSVÁRI EGYETEMISTÁK BELVÁROS – TÉRKÉPE	53
2. TÉRKÉP – A ROMÁN EGYETEMISTÁK BELVÁROS – TÉRKÉPE	54
3. TÉRKÉP – A MAGYAR EGYETEMISTÁK BELVÁROS – TÉRKÉPE	55

BEVEZETŐ

Kolozsvár! Egy olyan városról fogalmazok meg emlékeket, érzéseket, történeteket, tapasztalatokat, tudást amelynek csak néhány éve vagyok része. Az elején csak arra törekedtem, hogy megismerjem a várost, hogy fel tudjam találni magam benne, hogy el tudjak igazodni a településszerkezet kuszaságában, aztán az évek során megtanultam, hogy nemcsak megismerni kell egy helyet, hanem megérteni is. És akkor tágra nyílt szemekkel kezdtem el járni az utcákon, a tereken; figyeltem minden mozdulatot, minden lélegzetet, minden hangot, tudatosabban kezdtem el élni benne és belőle. Nemcsak éltem az életem a Kolozsvár-keretben, hanem otthonommá is alakítottam azt. Nem éreztem elégségesnek ide való költözésem, fontosnak tartottam, hogy újraépítsem magamban a helyet, hogy a városhoz való tartozásom tudatát megépítsem képi és érzelmi elemekből, emlékfoszlányokból. Úgy éreztem, hogy a jelen elképzelhetetlen és érthetetlen a múlt ismeretének hiányában, hogy értékelhetetlen a „mivé lett”, ha ismeretlen a „milyen volt”. De ez csak az én személyes hozzáállásom, és egyben témaválasztásom motivációja is. Bizonyos mértékben a továbbiakban részletezett dolgozat a saját koncepcióim és motiválásaim tesztelése végett született; általánosítva, egyszerűen kíváncsi voltam, hogy mások hogyan látják Kolozsvárt, mások milyen érzésekkel közelítenek hozzá, hogy egyáltalán látják-e mindazt amit én látok, érzékelik-e mindazt amit én érzékelek.

Kolozsvár – bármely városhoz hasonlóan – mindenek előtt és mindennél erőteljesebben egy jelentésekkel és szimbolikus valóságokkal telített terület, melyben a régi és az új egymásnak függvénye és következménye; azért lehet a jelenről beszélni, mert volt a múlt és azért beszélünk a múltról, mert létezik a jelen. Ezen jelen – múlt – jelen viszonyokat úgy gondoltam, hogy elsősorban az egyetemisták körében érdemes tesztelni. A célcsoportom kiválasztásában természetesen saját státusom is tagadhatatlanul közrejátszott, viszont mindenek előtt ezt a csoportot láttam relevánsnak megvizsgálni a Kolozsvárról való tudás, percepció valamint a városi terek használata szempontjából. Ők képezik azt a csoportot amely talán a legintenzívebben megéli a városi életet, amely a legtöbbet használja a tereket, valamint egyaránt az a korosztály amely flexibilis és esetlegesen érdekelt a témában.

Tehát egy városi tér, Kolozsvár, fizikai alakja, a tereinek tulajdonított társadalmi jelentés valamint a tér gyakorlati birtokbavételének számos módozata; a diákok véleménye és jelentéstulajdonítása az adott területről képezi szakdolgozatom tárgyát.

A továbbiakban az első részben bemutatom a témám szempontjából relevánsnak tekinthető város- valamint térkutatásokra jellemző szakirodalmat, majd rátérek a saját témám bemutatására, annak relevanciájára; a módszertani választásom motiválása után az általam feldolgozott adatok prezentálása következik. Befejezésképpen megfogalmazom a kutatásból levont következtetéseimet valamint a téma továbbgondolási területeit.

I. ELMÉLETI KERETEK

I.1. LEHETSÉGES MEGKÖZELÍTÉSEI A VÁROSNAK

Amint George Simmel is megjegyezte, a városok épületek, emberek és képek tömörülései. A város az imagináció aktusai révén válik „olvashatóvá”, a folyamatosan értelmezett és újraértelmezett cselekvések, narratívák segítségével. A város a bentlakók olvasataiból épül föl, azokból a múltbeli felidézésekből és elbeszélésekből amelyek során megfogalmazódnak az egyes értelmezések és azok újraértelmezései (Hana Wirth-Nesher, 2001:53).

Annak ellenére, hogy a várossal való foglalkozásnak, a városkutatásnak már több mint egy évszázados múltja van, a város definícióját még mindig homály övezi. Minden városnak számos „arca” létezik, így egy egységes, mindenki által elfogadott meghatározás lehetetlen. Max Weber szerint a számos definícióban csak az a közös, hogy a várost egy mindenképpen zárt (legalábbis viszonylag) településnek, helységnek, nem pedig egy vagy több különálló, elszórtan elhelyezkedő hajléknak tekintik; valamint hangsúlyozzák, hogy a városokban, különösen sűrűn, közvetlenül egymás mellett állnak a házak (Weber, 1999:65). A város egy „társadalmilag heterogén egyének viszonylag nagy sűrűségű és állandó” települése, amelyben a *nagyság* hozzájárul a személytelen kapcsolatok kialakulásához, a *sűrűség* térbeli közelséget és társadalmi távolságot jelent, míg a *heterogenitás* a városi társadalom kulturális és etnikai sokféleségének következménye (Wirth, 1973:47).

A város nemcsak „többnyire mérhető paraméterekkel kifejezhető, időben és főleg a térben kiterjesztve érzékelhető dimenziók gyűjteménye”, hanem egy olyan „magába zárt univerzum, melyet csak a maga egyedi kvalitásaiból érthetünk meg” (Gyáni, 1995:11). A városról való mesélés sokat elárulhat a városról, nemcsak arról ahogyan megtervezték, hanem arról is, ahogy a különféle egyének megélik, amint látják és érzékelik a benne való életet valamint, ahogy kialakul az adott városról a sokféle *olvasat* (Padison, 2002:12). A tapasztalatok, a saját személyes élet magában foglalja, az érzelmek mellett, a mindennapi életet, azt a keretet, amelyen belül, és azokat a „színpadokat”, amelyeken a történelem közvetlen módon megtörténik, ahol láthatóvá válik, ahol jelentéssel teli minőségében megragadható; azaz ahol az „objektív” történelem elsajátításra és feldolgozásra kerül, ahol a „nagy” történelem behatol az egyéni életetekbe és meghatározza, átalakítja azokat, ahol az „objektív” történelemből megélt történelem lesz (Niedermüller, 1994). Ezen gondolatmenet

alapján, a városok nemcsak a fizikailag érzékelhető, külső formájukat, kiterjedésüket, nagyságukat, építészetüket tekintve különböznek egymástól, hanem elsősorban azért mások, mert a városok lakói másképpen élik meg saját városukat, és ezeken az eltérő megéléseken keresztül másképpen teremtik meg azt.

„A városok nem annyira utcák, terek és házak, mint inkább emberek és emlékek, érzelmek és nosztalgiák.” A város nemcsak és nem elsősorban az emberi történelem, a „nagy” történelem léptékével mérhető, megragadható, leírható „valami”, hanem sokkal inkább „az emberi tapasztalatok, a saját személyes élet színtere”; sok, egymástól nagyon különböző „személyes élet színtere, olyan életeké, amelyek csak annyiban vannak és történnek, amennyiben vannak más életek és más történések is” (Niedermüller, 1994); a városok nem csak egyének élettereinek, szerveződésének területei, hanem értelemmel és érzelmekkel telített fizikai területek (Gottdiener, 1994:184). Hasonlóan fogalmaz Stanley Milgram is, amikor azt mondja, hogy nem csak azt fontos tudni, hogy mi az ami létezik, hanem azt is, hogy mi az ami az egyének fejében kialakul, hogy hogyan látják ők azt ami „létezik”, melyek azok a részletek amelyek kiemelkedő fontosságúak; ezen gondolatmenet alapján a város nemcsak az utcák, terek és épületek együttese, hanem egyaránt azok mentális levetítődése is (Milgram, 1977:72).

A. Gergely András a városnak számos definícióját fogalmazta meg: „a város nemcsak egy világ, egy térképre rótt közterület, hanem a hozzá való viszony szempontjából egyben privát szféra is, amely mentálisan elválasztódik a közösségitől, a *másokétól*, az idegenek világától, és telítődik személyes érdekeltségekkel, emlék-indítékokkal. A köz- és magántér alkotja a város társadalmi hálózatait, szocializáció, nevelődés, munka zajlik benne, ugyanakkor közösségi kapcsolatok tere, háborúskodás és békés egyensúly terepe, hírforrás és referencia-helyszín is.” Továbbá „a város *beszél* lakóihoz, érteni lehet jeleit, tudni lehet térformáit, használni helyi adottságait, viszonyulni kell szellemiségéhez, ceremónia nélkül lehet élni vele és benne... a város egy belakott tér: ember és környezete megszemélyesített viszonya, csoport-hovatartozások atlasza, interakciók helyszíne; nem pusztán tartózkodási hely, hanem a hovatartozás mikro-milióje is, mely kölcsönkapcsolatokat teremt a szociális viszonylatokban.” (A. Gergely, 1996b:9-10).

I.2. VÁROSI TEREKRŐL SZÓLÓ MEGKÖZELÍTÉSEK

A térről való beszéd mód elsősorban Henri Lefebvre nevéhez fűződik, aki a térbeli-társadalmi folyamatok egymásra való hatásáról beszél, a teret mindenek előtt társadalmi konstrukciónak tekintve.

Manuel Castells a teret egy társadalmilag alakított materiális, anyagi terméknek tekinti; Lefebvre viszont a tér sokoldalúságát hangsúlyozza, szerinte nem lehet leredukálni a teret csupán egy területre vagy a birtoklás társadalmi kapcsolataira, hisz a tér az anyagi-társadalmi kapcsolatok sokféleségének a tükröződése. Egyaránt jelent észlelt fizikai területet; egy szemiotikai absztrakciót amely egyrészt arról árulkodik, hogy az egyének hogyan élik meg a teret, másrészt meg arról, hogy a cégek, politikusok meg tervezők hogyan látják és kezelik azt; ezeken túl meg jelenti azt a közeget, amelyen keresztül megvalósul a különféle testek közötti interakció (Gottdiener, 1993:131). Tehát a tér a dolgok háromdimenziós foglalat (lásd Cséfalvay, 1994:40), egy olyan tartály, amelyben az egyes telephelyek valamilyen módon elrendeződnek, amelyben a földrajzi jelenségek lejátszódnak, amely életünk keretét adja. Tehát Cséfalvay az alapján, hogy az egyének hogyan viszonyulnak ehhez a háromdimenziós kerethez, különböző tértípusokat különít el:

- az aktivitási tér → a legkisebb kiterjedésű tér, a mindennapi mozgás tere
- az észlelt tér → a térnek azon ismert szelete, amelyről információk, tapasztalatok, érzelmi viszonyulások vannak; ezt a tértípust tükrözik vissza a kognitív térképek
- a gazdasági és társadalmi jelenségek lejátszódásának tere → a legnagyobb kiterjedésű tértípus

Így a tér egyaránt cselekvések megvalósulásának a földrajzi helye és társadalmi lehetőség cselekvések kezdeményezésére; egyszerre fogyasztási tárgy, politikai eszköz és az osztályharc egy eleme (Gottdiener, 1994:123). A társadalmi tér megnyilvánulásának három formáját különböztethetjük meg: a megtapasztalt (*perceived*), az elképzelt (*conceived*) és a megélt (*lived*) tereket, amelyek elsősorban azt sugallják, hogy a tér egy komplex jelenség, amely a társadalmi viszonyokat minden szinten meghatározza. A fentiekből kiindulva tehát beszélhetünk egyrészt a térről, mint *beépített környezetről*, amely fizikailag megtapasztalható, érzékelhető és tapintható, viszont ugyanakkor létezik egy szemiotikai absztrakciója is, amelynek függvényében az egyének maguk számára elképzelik a *megtapasztalt teret*, illetve amelynek mentén az egyének térrel kapcsolatos alkufolyamatai zajlanak. Ezek képezik a

térnek azon mentális levetítődéseit, amelyeket a szakirodalom ma mentális vagy kognitív térképeknek nevez. És végül a tér egyben a mindennapi élet, a mindennapi tevékenységek és társas kapcsolatok *színtere*, mivelhogy a társadalmi kapcsolatok mindig térbeli kapcsolatok (*spatial relations*) és így a kettő nem elválasztható egymástól (Lefebvre in. Pásztor, 2006).

A tér, fizikai voltán túl, használata, megszervezése, értelme társadalmi folyamatok terméke (lásd Soja, 1980) hisz a társadalom a tér használatán keresztül reprodukálja önmagát. A tér az állam részére egy elsődleges fontosságú politikai eszköz, mivel a térformálás a társadalmi kontroll politikai eszköze, amelyet az állam saját adminisztratív érdekei függvényében használ. A térszerkezet a hatalom hierarchiáját (is) ábrázolja (Gottdiener, 1994:124); a társadalmi kapcsolatok megváltozása egyaránt maga után vonja a térbeli kapcsolatok megváltozását és egy „új tér” létrehozását, így a tervezett társadalmi változások nem lehetségesek a terek megváltoztatása nélkül.

A továbbiakban, Lefebvre elméletére alapozva, az általam használt térfogalom, jelent egy nem pusztán természeti területet, biológiai zónát vagy település-földrajzi jelenséget, hanem elsősorban egy szociális képződményre gondolok, amelyet nem csupán fizikai és geográfiai értelemben, vagy a gazdasági és társadalmi szerkezet létrehozta mezőben lehet körülhatárolni, hanem emberi magatartások, kulturális együttműködések, integrációs folyamatok eredményeként kialakult, sajátos mi-tudattal elsajátított, részben kizárásokkal, határokkal definiált virtuális valóságselejt, amely akkor válik megnevezhetővé, ha átélésének lehetősége adott és a köztudatban meg is képződik.

1.3. TÉR – HASZNÁLAT

A tér a cselekvők és cselekvések viszonyrendszere, többdimenziós diskurzus helyszíne, amelyet térközök és téridők bontanak szeletekre. A társadalmi térképzeteket leggyakrabban szimbolikus formák és szimbolikus funkciók hordozzák. A tér fogalma a mindennapi gondolkodásban erősen kondicionál egy, a társadalmi környezetről való olyan véleményt, amely a beilleszkedtség, a csoporthovatartozás tartozéka, s mint ilyen, valamiféle jelképiséget rejt magában. E jelképiség természetesen nem azonos az egyén, a csoport vagy a politikai reprezentáció egyes szintjein. (A. Gergely András, 2001, p.45).

Szembevetendő a városok kulturális-társadalmi szerkezetének kettőssége, és ennek a mindennapi életben, valamint a társadalmi identitás szerkezetében történő tükröződése. A város nagysága és heterogenitása, Niedermüller Péter kifejezéseivel élve (lásd 1994), arra

kényszeríti a városban élőket, hogy a város bizonyos részeit, a lakóhelyet „kulturálisan domesztikálják”, s ezzel egyidejűleg a város többi részét, a saját szempontjukból, „kulturálisan marginalizálják”.

Ahogy az emberek kialakítanak olyan térformákat, amelyeket állandó jelleggel használnak és ezért ismertnek tekintenek, ugyanúgy a társadalmi kapcsolatok terében is kialakítanak olyan hálókat, amelyeken belül biztonságosan mozognak. Pontosabban fogalmazva, a városi társadalom egy olyan rétegzett struktúrát mutat, amely nemcsak a szociológiailag megragadható különbségek, hanem az eltérő módon strukturálódó társadalmi hálók mentén is szerveződik. Durván fogalmazva a társadalmi kapcsolatok hálói két nagy típusba sorolhatók. Egyrészt léteznek a társadalmi kapcsolatoknak a kategoriális viszonyokon alapuló és a kategoriális identitásban megnyilvánuló formái. Másrészt pedig vannak a társadalmi kapcsolatoknak a személyes viszonyokon alapuló és a személyes identitásban kifejeződő formái.

A térhasználat szempontjából Niedermüller a városi teret három különböző szinten értelmezi; a városi térnek vannak olyan szeletei, amelyek:

- állandóan használtak, tehát jól ismertek
- esetenként használtak, így csak felületesen ismertek
- nem használtak, azaz ismeretlenek

A városi tér felfogásának és használatának van egy általános struktúrája, amely egy egyszerű mátrix formában ábrázolható és a városban élő minden társadalmi csoport ezt a mátrixot „tölti ki” mindennapi élete során egymástól nagyon eltérő módokon, ami persze azt is jelenti, hogy a városban élő szubkulturák, csoportok egymástól eltérő módokon használják a várost; azaz valójában minden egyes város sok „kis” városból tevődik össze. A lényeg azonban nem ezeknek a térformáknak a merev szétválasztása, hanem sokkal inkább a különböző funkciójú tereknek összefüggésekben való felfogása és megértése. A városban való élés ugyanis elsősorban azt követeli meg, hogy az ember képes legyen a térnek a használati szabályokon alapuló szegmentálására, és felismerje azokat a kulturális jelentéseket, amelyek ezen eltérő használati szabályok mentén szerveződnek. Az a tény, hogy vannak ismert és ismeretlen helyek, nem csupán a térbeli tájékozódásra vonatkozik, hanem elsősorban a különböző térformákhoz kapcsolódó kulturális jelentések ismeretére és megértésére (Niedermüller, 1995:558).

Manuel Castells a hetvenes évek elején úgy fogalmazott, hogy a városi életmód két rétegből tevődik össze; míg az egyiket a lakóhelyhez kötődő tradicionális minták, addig a másikat a városi társadalomban betöltött helyzet és státus által meghatározott minták

szervezik. Hogy a városi élet két szférája között hol húzódik a határ, az társadalomtörténeti helyzetektől, kulturális kontextusoktól és társadalmi csoportoktól is függ, s ennek megfelelően nem állandó jellegű, hanem sokkal inkább állandó változásban van.

Az is nyilvánvaló, hogy a két szféra elkülönülésének lehetnek sajátos szervező elvei, mint például az etnikai hovatartozás. Az, hogy milyen konkrét helyzetekhez kötődő szempontok mentén lehet e két szférát egymástól elkülöníteni, majd leírni, másodlagos ahhoz a tényhez képest, hogy e két szférának a megléte konstitutív sajátossága a városi életnek.

A városi életnek létezik egy folklorisztikus szintje, vagyis minden a városban élő társadalmi csoport létrehozta életének a városi társadalom egészétől térbelileg és kulturálisan is elkülönülő tartományát, ahol saját kulturális aktivitásokat, mintákat és stratégiákat követ és gyakorol. Tehát ez az a szint, amely nyilvánvalóan egy sor olyan kulturális praxist tartalmaz, amely a városi társadalom egésze vagy a városi társadalmat alkotó további csoportok részéről nem elfogadható.

Ezzel ellentétben létezik a városi élet egy másik szintje, az intézményesült szint, amely a városi társadalom egésze, illetve a városi társadalomban szimbolikus erőfölénnyel bíró csoportok által megkövetelt kulturális gyakorlatok és kulturális szemantika egészét jelöli.

Nyilvánvaló, hogy a városi élet ezen két szintje vagy tartománya között eredendő konfliktusok feszülnek, hiszen a folklorisztikus szint természetszerűleg szegregatív, míg az intézményesült szint magától értetődően integratív tendenciákat támogat. Tehát a városi társadalom ezen két összetevője között folyamatos és állandó szimbolikus harc folyik, amelynek célja a város társadalmi és kulturális terét meghatározó szimbolikus tőke birtoklása, a szimbolikus erőfölény birtoklása (Niedermüller, 1995:563-564).

A terek meghódításáért folyó harcban az ütőkártya elsősorban a hatalom kezében van, mivel ő beszélhet és beszél a terekről, és azt úgy teheti és teszi, ahogy érdekei megkívánják. A terek az szerint alakulnak, hogy éppen melyik diskurzus gyakorlóit vannak hatalmon. Továbbá a hatalmi diskurzus szabja meg, hogy milyen szimbólumok kerüljenek uralkodó pozícióba, hogy melyek azok az aspektusok, amelyek a közösség hódolatának a tárgyává válnak, az etnikus tudatnak az összetevőjévé, valamint határponttá a „másik” és a „mi” között.

A városi társadalom története úgy is felfogható, mint a nyilvánosság meghódítására és az életvilág gyarmatosítására tett kölcsönös és szakadatlan kísérletek sorozata (Niedermüller, 1995:563). Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy itt egy olyan struktúráról van szó, amely soha nem válhat egyneművé, bármely oldalról legyen is szó, egyik sem létezhet a másik nélkül. A városi életnek annyiban van folklorisztikus szintje, amennyiben van intézményesült

szintje is, és fordítva, azaz ezek olyan kategóriák, amelyek csak egymás összefüggésében hordoznak kulturális jelentéseket.

Amint Szabó Töhötöm is rámutat a hatalmi diskurzus szabja meg, hogy melyek azok a szimbólumok, amelyek uralkodó pozícióba kerülnek, hogy mi lesz az a jelentéses egység, amely képiségében meghatározza a teret, és végül egy visszakapcsolással a szimbólum milyen diskurzusfolyamatnak válik a részévé. A szimbólum része a diskurzusnak, eszköze a politikának, a manipulációnak (Szabó, 2004:90).

A szimbólumok önmagukban nyitottak szemantikailag. A szimbólumok kiváltói a társadalmi cselekvésnek és a magáncselekvésnek nyilvános tereken. Többértelműségük sokféle csoportnak és egyénnek teszi lehetővé, hogy ugyanahhoz a jelölőeszközhöz kötődjön változatos módon. Politikai folyamatokban a szimbólumok manipulációja szembeszökő, a rituális folyamatokban a szimbólumok felmutatása a szereplők számára, sőt a szimbolikus cselekmények lejátszása, mintegy kulturális vezéreszmeként szolgál (Turner, 1983:183-184).

Niedermüller Péter olvasatában a tér egy „nem csupán fizikai, hanem kulturális jelentéseket hordozó és szimbolikus funkciókat betöltő entitás” (2005:559). Egy szimbolikus rendszer, amely egyrészt a magánélet és a társadalmi nyilvánosság közötti különbségtétel, illetve a társadalmi tér szeleteinek eltérő módon történő felfogása és artikulálása mentén működik és amely történeti kialakulásában és mindenkori működésében egyaránt a városi, kolozsvári társadalomhoz kötődik. Ennek a szimbolikus rendszernek a lényege, hogy a térhez kötve, a térbe kivetítve, a térhasználati szabályok segítségével jeleníti meg azt a szimbolikus rendszert, amely reprezentálja és egyben újratermeli a városban való élés tapasztalatát. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy ennek a szimbolikus rendszernek nagyon lényeges kognitív funkciói vannak, amelyek a mentális térképek kapcsán ragadhatók meg.

A lak- és munkahelynek vagy a szabadidő eltöltésére használt nyilvános tereknek az egyén és a család napi élete során egybeszövődő, egymásba integrálódó topográfiájából épül fel a város mentális rendszere. A „bennszülettek” *mentális térképei* az egyéni és közösségi térhasználat szabályait követik, kifejezik, hogy az egyes városi szubkultúrák a városi tér mely pontjaihoz kötődnek közvetlenül vagy szorosabban, miről szereznek közeli empirikus tapasztalatokat.

Az imaginárius ott húzódik a folklorisztikus és az intézményesült szint közötti erőterben; az elképzelt város az a kép, amelyet az ember akkor lát, amikor ennek a folklorisztikus tartománynak a kulturális optikáján keresztül egyszerre néz rá a városra és önmagára.

I.4. A TEREK POLITIKAI-SZIMBOLIKUS VONZATA

A társadalom mindig és mindenütt a térben épül, viszont a társadalmi térhasználat módjai és feltételei nem egyformák az egyes kultúrák, népek, nemzetállamok, politikai diskurzusok alakítói számára. A tér és a politika mindig és mindannyiunk által átélhető jelenségek, egymáshoz is vitathatatlan közük van elsődlegesen olyan szempontból, hogy miként fejeződik ki a politika a térben és hogyan jelenik meg a tér a politikában? (A. Gergely, 2001:43).

Nyelv, kultúra, történelem, filozófia, tradíció és habitus együttesen látnak el bennünket olyan eszközökkel, amelyek segítségével a tapasztalat anyagát értelmezzük és felhasználjuk. Az érdeklődés és a figyelem szelektív irányultsága minden társadalmi cselekvés tanulmányozásának meghatározó tényezője. A kérdés az, hogy a figyelem mire irányul, és az irányultság hogyan hat az adatok értelmezésére (Rothman, 2000:136).

A. Gergely András a társadalmi tér átélését egyrészt szociológiai jelenségnek, másrészt valamiféle szimbolikus cselekvés-sornak tekinti, amely a nyilvánosság szintjén jelentkezik, vagy ott a leginkább megragadható. Ő abból indul ki, hogy a nyilvános teret beépítik és átépítik a politikai hatalom rejtett mechanizmusai, és a térfelhasználás a szimbolikus politikai érdekek szolgálatába szegeződik, ezzel kovácsol önmagának olyan szimbolikus tőkét, amelynek felhasználásáról a továbbiakban csakis ő maga dönt, a társadalmi beleszólás pedig esélytelenné válik minden demokratikus intézményesség ellen (A. Gergely, 2001:44).

A politikai szimbolizáció részint tudatos, részint mechanikus eszközrendszere kialakít egy olyan fogalomkört, amelynek alapja illetve főszereplője a tér, a politika a „téri beszéd” révén törekszik valamiféle hatáskeltésre, öngazolásra, olykor pusztá mentegetőzésre. A politikai hatalom térgazdálkodási gyakorlata vagy térbeli megjelenítődése ugyanakkor a direkt politikai ráhatások mellett egy sokkalta nehezebben nyomon követhető beavatkozási módot, a szimbolikus uralom hatékony eszközrendszerét használja föl a közösségi terek kézben tartására és a társadalmi tér-átélés manipulálására.

Claude Lévi-Strauss szerint például a tér nem egyszerűen valamely valóságos terület, nem is a képzelet kiterjesztésének helye, hanem egy merőben strukturális elem, mondhatni topológiai, ezért egy tér (spacium) helyei (places) tisztán struktúra-alkotók, ami lehetővé teszi, hogy valami valóságos elem betöltse azokat. A konkrét fizikai tér „fölött” mindig valamely szimbolikus tér is megtalálható, így ez a tér egy valóságos talapzatokon épült valódi

társadalmi jelenségek köré-közé tagozódik, valóságos emberek körül szerveződik, akiknek magatartását gyakorta szimbolikus cselekvések jellemzik (A. Gergely, 2001:45).

Jellegzetes, hogy miközben az átlag állampolgár föl sem láthat a politika „magasába”, a politikai ünnepségek távolságcsökkentő gesztusként szolgálnak szinte naponta; a tér és a távolság talán a politikacsinálás legősibb eszköztárába tartozik, amelyet királyok, kormányok, társadalmi- és érdekerők használnak, rendszerint egymás ellen.

Említésre méltó azonban a politikai mező másik fontos aktorának, a társadalmi tömegnek néhány szimbolikus megnyilvánulása is. Kézenfekvő, hogy ez a sokpólusú, plurális világ a maga színességével, aktivitásával, nemegyszer a tiltakozás szimbolikájával vagy az asszimilálódással válaszol a politikai kihívásokra. A politikai térhasználat egyik jellegzetes vonása, hogy nem az állandóság, hanem a mozgás a tárgya (A. Gergely, 2001:54).

A politikai valóság, különösen a hatalmi viszonyok, a szimbólumteremtés nyersanyagát alkotják. A szimbólumok lényegi vonása, hogy jelentést hordoznak; sokkal inkább jelek, mint értékek és az általuk felvetett kulcskérdés éppen az értelmezésükre vonatkozik (Harrison, 2000:209). Politikai szimbólum bármi lehet, ami szimbolikus tőkét képvisel, és ezáltal politikailag jelentős stratégiai eszköz is. A politikai szimbólum „olyan szimbólum, amely döntő mértékben a hatalom gyakorlása során funkcionál” (Rothman, 2000:155). Funkciója az, hogy a szimbolikus érték bizonyos mennyiségét hozzákösse valamely személy vagy csoport politikai identitásához. A politikai szimbólumok felismerhetők a következő 4 sajátosság alapján:

- tulajdönt képeznek
- státusjelek
- birtoklásuk a legitimáció egyik forrása
- tulajdonosuk önmeghatározásának eszközei

Ernst Cassirer azt nevezte szimbólumnak, ami telítetté válik jelentéssel. Susanne Langer szerint pedig „a szimbólumok a tárgyak fogalmi megragadásának a hordozói, a szimbólumok tehát közvetlenül nem a dolgokat, hanem a fogalmakat jelentik. A szavak pedig a fogalmakat érintő viselkedésre készítetnek bennünket” (Langer in. Rothman, 2000:134).

Egy szimbólum az a valami, amit az egyén vagy a közösség kiemel az eredeti valóság egyetemes káoszából, és aminek jelentőséget tulajdonít, melyeket a kontextusokban és a kontextusokban létrejött viszonyokban lehet megragadni (Rothman, 2000:139). A szimbólum kultúrahordozó, kultúrafenntartó és kultúrateremtő. Mivel mindig a közösség kommunikációs rendszere tükröződik benne, a közösség szabályozásában áll rendkívüli jelentősége. Túlmegegy a közösségek egyszerű szabályozó eszközein, nem a legegyszerűbb jutalmazó és büntető,

illetve státusallokációs szabályozást végzi, hanem az emberi interakciók és kommunikációk világában hat orientációs eszközként. Minden hatékony közösségi, társadalmi változás, fejlődés hatékony szimbólumokon át érvényesül (Buda, 1993:145).

A szimbólumok alapvető emberi szükségletet fejeznek ki, segítenek megszerezni a mindennapok kuszaságát és a rendet jelentéssel ruházzák fel. A szimbólumok ennek a jelentéskeresésnek az eszközei vagy termékei: meg vannak tehát terhelve értékekkel és érzelmekkel, részei a mindennapi valóságnak, melyet oly mértékben elsajátítottunk, hogy nem vagyunk tudatában a vele járó kényszereknek és szükségleteknek. Másrészt meg ezek olyan társadalmi konstrukciók, amelyeket a változó tapasztalatok állandóan módosítanak. (Rothman, 2000:133).

Egy nemzet történelme milliónyi eseményből, cselekedetből és véletlenből áll. Közülük kiválasztódik néhány, amely a tapasztalatokat jelentéssel ruházza fel, és meghatározza az emberek helyét a térben, az időben és a történelemben. Egy szimbólumnak közösségi jelentései vannak, amelyeket kommunikálni lehet. A jelentések a társadalom kultúrájában és tradíciójában gyökereznek, és a társadalom egységének és differenciáltságának mértéke szerint formálódnak. Ám a kultúra és a tradíció befogadása változik, és egy szimbólum jelentése is elsősorban használatának konkrét kontextusától függ (Rothman, 2000:134).

A szimbólumok hordozói a változásoknak, mert kétértelműen helyettesítik eltérő jelentések sokaságát. Simon Harisson szerint a szimbólumok politikai használata leginkább a konfliktushelyzetek vizsgálatakor a legmegfoghatóbb, a szimbolikus konfliktusok esetében. A hatalomért, a gazdagságért, a presztízsért, a legitimitásért vagy más politikai erőforrásért folyó versengést mindig kísérik a fontos szimbólumokkal kapcsolatos konfliktusok, amelyek elsősorban a szimbólumok szempontjából oly fontos ellenőrzésért vagy manipulációért folyó küzdelmek. Lényegében a szimbolikus konfliktus a szimbolikus tőkékért folytatott versengés egy formája, amelynek négy tipikus formája van:

A szimbolikus konfliktus első típusa esetén a verseny tétje a rivális csoportok identitás-szimbólumai közötti rangsor megállítása vagyis bizonyos érték-hordozó kritériumok alapján rangsorba állítják a szimbólumokat. A verseny eredményeképpen egyetlen dolog változhat meg: a szimbólumok valamely értékskála mentén elfoglalt egymáshoz viszonyított helyzete. Tehát az értékelési versenyben kétféle taktika lehetséges: egy pozitív és egy negatív. Az utóbbi az ellenfél szimbólumaira irányul és egyszerűen abból áll, hogy megpróbálják aláásni a vetélytárs szimbólumainak státusát. A pozitív taktika a csoport saját szimbólumaira irányul.

A tulajdoni verseny, a szimbolikus konfliktus második típusa, a tulajdonjogokról folyó vita, és legegyszerűbb formájában néhány fontos kollektív szimbólum monopóliumáért, illetve ellenőrzéséért folytatott harcot jelenti. Így a tulajdoni verseny az értékelési verseny ellentétéként fogható fel, mivel egy értékelési verseny résztvevői kollektív szimbólumaik relatív értékéről vagy presztízséről vitatkoznak, nem pedig a szimbólumok tulajdonjogáról. Egy tulajdoni versenyben a résztvevők egyetértenek a szimbólumok presztízsét illetően, de vitatják a szimbólum hovatartozását. Egy értékelési verseny eredményeképpen megváltozhat a csoportszimbólumok egymáshoz viszonyított presztízse; egy tulajdoni verseny pedig a szimbólumok társadalmi eloszlását változtathatja meg (Harrison, 2000:197). Az értékelési verseny célja az, hogy a szimbólumokat valamely érték- vagy presztízsskála mentén újra sorrendbe állítsa, míg a tulajdoni verseny a szimbólumok elosztását rendezi át az egyes csoportok között. Egyik folyamat sem változtatja meg magát a szimbólumot, és elvileg mindkettő lejátszódhat egy zárt és statikus szimbólumkészlettel rendelkező közegben. A szimbolikus konfliktus harmadik és negyedik típusa ebben a tekintetben eltér az előzőektől, mivel arra irányul, hogy megváltoztassa a csoportok szimbólumkészletét.

Az a jelenség, amelyet újírtási versenynek nevez, egyaránt tartalmazza a versengő utánzást és az újítás folyamatát. Az érintett csoportok ugyanis nemcsak felsőbbbségre, hanem egyenlőségre is igényt tartanak, és egy olyan folyamatban vesznek részt, amelyben egyrészt kölcsönösen azonosulnak egymással, másrészt pedig differenciálódnak és el is határolódnak egymástól.

A kiterjesztéses versenyben pedig, a csoport megpróbálja saját szimbólumaira lecserélni vetélytársai identitásszimbólumait, vagyis a társadalmi kapcsolatok egy adott terén belül két vagy több csoport identitása harcol a fennmaradásért. A kiterjesztéses verseny jellegzetessége, hogy a verseny eredményeképpen a legyőzött fél identitásszimbóluma eltűnhet. Tehát ezen utóbbi két versenytípusok megváltoztatják azokat a szimbolikus világokat, amelyekben működnek. Egy újítási vagy kiterjesztéses verseny során a csoportszimbólumok teljes összeállítása megváltozik, mivel új szimbólumok jelennek meg, vagy a korábbiak közül néhány eltűnik. (Harrison, 2000:194-202).

A „szimbólumok harca” metafora Kelet-Európában a szocializmus bukását követően a múlt és a múlthoz fűződő viszony sajátos értelmezésére utal; pontosabban arra a tényre, hogy a posztoszocialista országok politikai, társadalmi, sőt kulturális életét igen nagy mértékben befolyásolja és jellemzi egyfajta szimbolikus tevékenység, amelynek célja korábbi politikai ideológiai, politikai és kulturális tartalmak, állapotok felélesztése, a társadalom életébe való újólagos bevezetése (Niedermüller, 1993:160).

II. TEREP-RELEVANCIA, HIPOTÉZISEK

Kolozsvár, egy olyan város, amely „egy emberközösségnek olyan életkerete, összefoglaló élet- és munkaszerve, melynek rendeltetését a sokrétű, bonyolult városélet határozza meg, mint ahogy az egyes épület rendeltetését a benne lezajló élet- vagy munkafunkció. Ez a rendeltetés azonban nem merül ki a primér materiális igények mechanikus kielégítésében, de a város is, a maga műszaki tényezői mellett tükrözi tartalmának lelki tényezőit is, kifejezi a benne lakó és dolgozó emberi közösség jellemző szemléletét, visszasugározza a kultúrát és a kort, illetve korszakok folyamatát, melynek kialakulásában neki is szerepe volt. Vagyis a város igazi tartalma maga az élet, mely benne lüktet, és amelynek jellegét a történeti kor és környezet adottságai határozzák meg” (Kós, 1990).

Jelentős megnézni, hogy hogyan is alakult ki a maga történetiségében az egymásra tevődő és egymást kiegészítő rétegekből a mai, a „bennünk” élő város. A városok lakói mindig más módon élik meg saját városukat és ezeken az eltérő megéléseken keresztül másképpen teremtik meg azt. Az életmód, a mentalitás, a kultúra, az egyén befolyásolható az általa használt térszerkezet által. Ha a megszokott teret átalakítják, akkor azzal az „elképzelt” város képét is megváltoztatják, saját akarataik szerint alakítják. Vagyis a szimbolikus térfoglalást az végzi, és az ennek megfelelő diskurzust az gyakorolja, aki a legitim beszélő pozícióját el tudja foglalni, a hatalom birtokosa. A hatalom abban az esetben fordul ilyen megoldásokhoz, amikor saját meggingott legitimitását akarja megerősíteni.

A kelet-európai országokban 1989-et követően az új politikai elit egyfelől a hiányzó társadalmi kohézió, közösségi ideológia, másfelől saját legitimitása megteremtése végett az osztálypolitikát a nemzetpolitikával váltotta föl, annak megfogalmazása érdekében pedig „a” nemzeti történelemhez, annak mítoszaihoz folyamodott (lásd Feischmidt - Brubaker, 1999:67). Ez volt a szobordöntések és utcanév-változtatások, az újratemetések időszaka, amikor részben a kommunizmus időszakát akarták feledtetni az emberekkel, részben pedig idealizált történelmi időszakokat találtak ki, amelyek mintául szolgálhattak a bizonytalan jelenben.

A nemzeti rítusok és diskurzusok a társadalom nacionalizálásának eszközei, elképzelt közösségeket hoznak létre vagy reprodukálnak, itt románokra és magyarokra osztva egy multietnikus társadalom tagjait. Az egymással rivalizáló historizáló beszédmódok, valamint az egymásnak válaszoló, egymásra reagáló nemzeti rítusok két tágabban értelmezett

nemzetépítési, nacionalizálási folyamatnak részei. Erdélyben két nemzetépítési folyamat létezett és a rendszerváltás után ez a folyamat különös intenzitással folytatódik, ennek a leglátványosabb helye Kolozsvár, amely a román és magyar elit számára egyaránt kiemelt jelentőségű, egyetemi és kulturális központ voltából fakadóan. A két etnikai elit viszonyát történetileg a verseny határozta meg, szimbolikus konfliktus formájában jelenítődve meg, melynek tétje a szimbolikus tőke újraosztása volt.

Kolozsváron a kulturális emlékezet konstruálásának stratégiájában és a nemzeti diskurzusok érvelésmódjában a XX. század óta nagyon sok állandó, időről időre visszatérő elem van. A politikai és társadalmi változásokat követően mindig felmerül a város szimbolikus újradefiniálásának és újraelosztásának igénye, aminek érdekében a „történelmi igazság” és a „történelmi eredet” kérdéseikhez fordultak. A Mátyás-szoborral kapcsolatban különböző aktuális színezetekkel és hangsúlyokkal a két nemzeti történelem egyik alapnarratíváját jelenítették meg, ami a sérelmekről, a szenvedésekről szól. Többség és kisebbség viszonyát meghatározó egyik alapvető kelet-európai paradigmával állunk szemben, amely százötven éve alig változik.

A két emlékezetideológia feloldhatatlan ellentmondásban, konfliktusban áll egymással, emlékezetkonfliktust jelenítve meg. A történelemről való diskurzusokban rejlő alapvető ellentét és ellentmondás a reprezentáció egyéb módjaira is kiterjed, és pont ez az oka annak, hogy a politika ezt a diskurzust használja. Ennek nyomán a kulturális reprezentációknak egy bináris rendszere jön létre, amelyben mindig mindent két változatban lehet elmondani, ami mögött olyan nemzeti igazságrendszerek állnak, amelyek egymást kölcsönösen kizárják (Feischmidt, 2002:121).

Ezen kolozsvári konfliktus mindenekelőtt egy szimbolikus konfliktus (Feischmidt, 2002:121); szimbólumok körül szerveződik, a szimbólumok birtoklásáért, jelentésük meghatározásáért folyó harc valójában a közösségeknek, illetve a vezetőiknek a szimbolikus tőkékért való küzdelme. A szimbolikus konfliktusok sajátossága Erdélyben, hogy nem a közelmúlt erőszakos konfliktusainak emlékezetével operálnak, hanem a kulturális emlékezet részét alkotó történelmi mítoszokkal.

Így a Mátyás-szoborról szóló történetek nem önmagukban fontosak, hanem azért, hogy a társadalmi reprezentációnak egy jól meghatározott kulturális mintáját közvetítik. A nemzeti emlékmű újraértelmezéséből és védelméből származó szimbolikus konfliktus a párhuzamos nemzetépítés és etnikai elkülönülés hajtómotorja.

A nacionalizmus nem tényként, hanem folyamatként van jelen a kolozsvári közéletben, mindig van új stádiuma. Az egyes etnikumok egymás mellett élésének sarokköve a nemzeti identitást hordozó elemekhez való viszonyulás (Gáspár, 2004:136).

A nacionalizmus, elsődleges politikai jelentésén túl, amely minőségében a nemzetállamot hivatott legitimálni, egy, a kultúrát és az emlékezetet befelé homogénizáló és kifelé differenciáló átfogó diskurzus, amely a társadalmi reprezentáció és klasszifikáció alapvető módját hozta létre (Foster in. Feischmidt, 2002:112). A nemzetek történelmét és hagyományát a társadalom elitje, illetve bizonyos elit csoportosulások hozzák létre és azokkal a társadalom szélesebb rétegeinek identitását befolyásolják (Hobsbawm – Ranger in. Feischmidt, 2002:119). A nemzetet képviselő elit dominanciája, illetve beszédmódjának hegemoniája úgy jön létre, hogy más beszédmódokat, és az azokat előállító társadalmi, kulturális csoportokat marginalizálják, elnyomják. A kolozsvári multietnikus társadalomban, azt a hatalmat, amellyel az érvényes identitásdiskurzusokat meghatározni lehet, nem az egyik elit birtokolja, hanem kettő együtt, mely folyamatosan megújuló szimbolikus harcban áll egymással (Feischmidt, 2002:119).

Ezen szimbolikus harc levetítődésére voltam elsősorban kíváncsi, pontosabban arra, hogy a diákok szocializációjuk révén milyen kolozsvári keretet sajátítanak el. Kolozsvári keretek alatt értem a terekre vonatkozó tudás, térhasználatot, térpercepciót és térvéleményt. Tehát melyek és hogyan alakulnak ki azok a szokások, amelyek révén a diákok domesztikálják a város részeit, melyek azok a részek amelyeket domesztikálnak és miért azokat a részeket; a város többi részei pedig marginalizálva vannak, vagy csak egyszerűen fehér foltok az egyének mentális képében?

Terepre való kimenésem előtti hipotézisem az volt, hogy a városban uralkodó szimbolikus konfliktus nemcsak, hogy meghatározza a városi térhasználatot, de egy alapvető szemléletmódot is kölcsönöz, amely a „mi” és az „ők” viszonyokat és percepciókat is meghatározza. Konkrétabban fogalmazva, az egyetemisták körében észlelhető egy polarizáció a város tereire, a városi szórakozó- és szabadidő eltöltésére használatos helyek vonatkozásában, valamint ez a terekhez fűződő percepció és használat, ezek az egyéneknél kialakult képek összefüggésben vannak és meghatározzák a saját és a másik etnikumhoz való viszonyokat. Ezen kép és tér-használat kialakulásában természetesen meghatározó az egyetemista évek előtt formálódott szocializációs minták, a különféle másodlagos forrásokból, a Városról való előzetes tudás, kép, de alapvetően a diákévek alatt ért hatások és viszonyok azok amelyek domináns hatással vannak rá.

A továbbiakban tehát arra koncentráltam, hogy feltárjam a kolozsvári egyetemisták tértudását, térpercepcióját, térhasználatát, valamint a terekről kialakult vélemények aggregátumát. Megvizsgáltam a terekről létező fogalmak és térhasználat, valamint a tartalom és a forma egymáshoz való viszonyát.

Természetesen bármely városról kialakult kép / vélemény / tudás / percepció, nem tekinthető véglegesnek, folyamatos változásban van, állandó hatások érik, amelyek révén át- és újraalakul; így csak egy pillanatkép (*snapshot*) erejéig tudom felmérni az egyes egyénekből létező képet, csak az éppen aktuális jelent tudom megragadni (melyet ugyanakkor a múlt tapasztalatai határoznak meg). Természetesen egy időbeli vizsgálat precízebb és érdekesebb képet tudna szolgáltatni a témára vonatkozóan, viszont a jelen dolgozat keretei között erre nem állt módomban koncentrálni. Ugyanakkor úgy gondolom, hogy ezen pillanatkép feltárása is tudományosan releváns adatokhoz vezet és ebből kifolyólag értelme motivált.

III. FELHASZNÁLT MÓDSZEREK

III.1. VÁROS- VALAMINT TÉRKUTATÁSOK

Niedermüller Péter a városról való antropológiai „beszédnek” két különböző módját különbözteti meg (lásd 1994, 1995), a városkutatásokat két nagy csoportra osztva. Az egyik rendkívül szorosan kötődik a klasszikus városszociológiához, és mindenekelőtt a chicagói iskolához, ezt **makroantropológiai megközelítésnek** nevezi. Ezen szemléletmód elsősorban úgy tekint a városra, mint ténylegesen létező, történetileg kialakult és a fizikai térnek egy adott struktúrájával rendelkező településtípusra, így a várost, teoretikus megközelítés és tárgyalás, holisztikus értelmezés során, mint egységes egészet tárja fel, viszont nem számol azzal a szakadékkal amely a kategóriák és a városokban élő emberek személyes tapasztalatai között van. Niedermüller rámutat (1995:558-559) arra, hogy ezt a szakadékot igyekezett áthidalni a várossal kapcsolatos másik antropológiai beszédmód; a **mikroantropológiai megközelítés**, amelynek lényege, hogy nem általában beszél a városról, hanem a városban élőknek a várossal kapcsolatos tapasztalatait teszi a vizsgálat tárgyává.

Terepkutatásom ezen utóbbi megközelítési mód égisze alatt végeztem; elsősorban arra kerestem választ, hogy a városban élő emberek hogyan mozognak a városi terekben, milyen szabályok mentén és hogyan használják ezt a viszonylag bonyolult térstruktúrát, illetve hogy a városi tér egyes szeletei milyen kulturális, társadalmi és szimbolikus funkciókat töltenek be. Azt néztem meg, hogy mi az a *kép*, ami az emberekben a saját városukkal kapcsolatban él, hogy miképpen teremődnek meg a nagy, heterogén, idegen és áttekinthetetlen városokban a saját életvilágok, s hogy ezek miképpen viszonyulnak a város egészéhez. Céлом eléréséhez kvalitatív módszereket alkalmaztam; elsősorban félstrukturált interjúkat készítettem magyar, román egyetemistákkal, mentális térképeket rajzoltattam velük, valamint résztvevő megfigyeléssel egybekötött etnográfiai interjúkat készítettem Kolozsvár három terén (Matyi tér, Avram Iancu tér és Széchényi tér¹) időző egyetemistákkal.² Az így begyűjtött adatokat román illetve magyar fókuszcsoporthoz interjúkkal egészítettem ki, mely során, egyrészt a bennem kialakult képet teszteltem, másrészt meg a csoporton belüli interakciókat figyeltem meg.

¹ A továbbiakban ezeket a neveket használom ezen három kolozsvári tér megnevezésére, mivel ezek azok a megnevezések amelyeket az interjúalanyaim is használtak a helyeket jelölésére

² Amikor a téren időző egyénekről beszélek, akkor csak és kizárólag az egyetemisták által kifejtett tevékenységeket értem alatta, a téren tartózkodó más korosztályokat kihagyom az elemzésből.

III.2. MENTÁLIS/KOGNITÍV TÉRKÉPEK

Amint Richard Sennett is megjegyezte, a modern városban az utca nem egyszerűen a közlekedés helye, hanem egy olyan színpad, ahol a szereplők politikai, gazdasági, társadalmi, vagy éppen kulturális akaratukat megjelenítik, ahol a különböző csoportok szimbolikus eszközökkel kinyilvánítják „társadalmi otlétüket”.

A mentális/kognitív térképek azok, amelyek hozzájárulnak a térhez fűzött érzelmek és értékek kifejezéséhez. A fogalom a földrajz és a pszichológia tudományterületekről származik; az előbbi azt a módszert (*mentális térképezés*) érti alatta, amellyel megragadható a fizikai tér érzékelése, leképezése, míg az utóbbi a mentális tartalomra helyezve a hangsúlyt, az egyes elemek közti kapcsolatot vizsgálja *kognitív térképezés* segítségével. Ezt a kettősséget mutatja be Mester Tibor is. Szerinte a kognitív térképek azok, amelyek magukban foglalják a kollektív kulturális tudást, a térhasználati szabályokat, a személyes emlékeket, az egyéni attitűdöket, a cselekvési mintákat. Így ezek a térképek nem a fizikai tér térképszerűen leképezett képmását adják, hanem a térhez kapcsolódó komplex mentális reprezentációkat. A mentális térkép meg a térről adott reprezentációknak a leképeződése, projekciója, amelyet nagy mértékben meghatároz az előhívás helyzete (Mester, 2005:71).

A továbbiakban én a *mentális térkép* megnevezést használom és értem alatta egyaránt a fizikai tér leképeződését, valamint a térhez fűződő térhasználatot, az egyéni viszonyulásokat valamint a kollektív tudást. A mentális térképek vizuálisan mutatják meg azt, hogy kinek mi jut a városból az alapján, hogy egy mentális térképre mindenki csak annyit rajzol rá a városából, amennyi abból igazán az övé, azokat a területeket jelöli meg, amelyeket ténylegesen használ, azokat a városi szimbólumokat tünteti fel a rajzon, amelyekkel valóban azonosulni tud.

Cséfalvay Zoltán (lásd 1994:294) felhívja a figyelmet arra, hogy a város sokkal inkább egymástól félévnyi távolságra lévő szociális világok mozaikja, mintsem vizuális elemekből összerakható kaleidoszkóp. Gyáni Gábor ugyanakkor megjegyzi (lásd 1998:55), hogy a mentális térképekben észlelhető, hogy létezik valami közös a városlakók tapasztalati világában, egy közös tudás a városról, mint entitásról, egészről, az őt szimbolizáló tárgyi elemekről. Ezek nélkül nem lenne lehetséges a városi identitás érvényes kialakítása, mivel az ezeknek tulajdonított jelentésnek megfelelően bennük ölt testet a város fizikailag érzékelhető és átélhető saját külön világa.

A mentális térképek topográfiai tények tanulásával, helyek és irányok ismeretének a rögzítésével jönnek létre, így ezek nem csupán térképek, hanem vélemények, tévhitek és sztereotípiák formájában is létezhetnek és léteznek. Továbbá, ez a térképkészítés alapvetően modellezés, tudatunkban mindig egyfajta sémát alkotunk térbeli környezetünkről. Ehhez a modellhez természetesen információk kellene, amelyeket a valóság megtapasztalásával, térbeli világunk észlelésével gyűjtünk be, információk melyeket utólagosan pótolunk, feltöltünk másokkal. Az eredmény a térbeli világ szubjektív képe, mely koránt sem hasonlít az eredetire. Tehát a mentális térkép így a térbeli környezet gondolati újrateremtése (Cséfalvay, 1990:63-64).

Roger Downs és David Stea a kognitív térképezés három fő sajátosságát emeli ki. Először is, a kognitív térképezéshez szükségünk van bizonyos mennyiségű környezeti információra, ez többnyire a kognitív térképek legfőbb nyersanyaga, mely számos forrásból beszerezhető, viszont főként a térbeli világ megtapasztalása, a környezettel való állandó interakció a legáltalánosabb és leghasznosabb. Másodsorban, a számos környezeti információ halmazából egy sajátos válogatási folyamat során szelektálunk. Ezek után meg a begyűjtött és szelektált információkat, valamint a meglévő tudati tartalmakat újszerűen strukturálva egy belső képpé gyúrjuk össze. Tehát ily módon a kognitív térkép egyrészt a világ tudatunkban keletkezett kópiája, egy másolási folyamat, valamint egy rekonstrukciós folyamat, melynek eredménye a térbeli környezet tudati újrateremtése (Downs – Stea, 2004:598-599).

Ezen rekonstrukciós elmélet szerint az embernek a térbeli környezethez való szubjektív viszonyát egy négy lépcsőfokon áthaladó folyamatként foghatjuk fel. Az első fázis a tér észlelése, mint a szelektált környezeti információk felvétele. A második szakaszban a befogadott környezeti információkat egy belső tájékozódási rendszerré alakítjuk át. A harmadik szakasz a szimbolizáció, amikor ezekhez a környezeti információkhoz szubjektív tartalmat, egyéni jelentést kapcsolunk. A negyedik fázis pedig az identifikáció, amelyben az észlelt térbeli elemek szubjektív jelentését érzelmi úton is feldolgozzuk. A négy szakaszon áthaladva egyre intenzívebbé, egyre személyesebbé válik kapcsolatunk a térbeli környezethez, mely során felépítjük kognitív térképeinket, fokozatosan újratermeljük fejünkben a térbeli világot (Cséfalvay, 1990:66-68).

A mindennapi életüket élő emberek másképpen alkotják meg önnön képüket a városról és ez a másképpen megalkotott kép nagyon különböző városokat hoz létre, azaz a közigazgatásilag ott lévő, egy adott fizikai teret elfoglaló város mindig más és más módon válik az elképzelt várossá, az egyedül valóságos várossá, amiben élni lehet (Niedermüller, 1994).

A mentális tér vizsgálata kétirányú: egyrészt információkat (jellegadó jegyeket, a legfontosabbnak minősülő térelemeket) kapunk az adott településről, másrészt meg csoportjellemvonásokról árulkodnak a kutatásban részt vevő különböző csoportok más-más mentális térképei alapján. Így a mentális tér jegyei nemcsak a tükrözött valóságot, hanem az érzékelő szubjektumot is jellemzik (Nemes Nagy, 1998:83).

A mentális térképezés leggyakoribb adatgyűjtési technika (lásd Letenyei, 2004:164) típusai közül:

- tisztán kvantitatív jellegű adatfelvétel
- tisztán kvalitatív jellegű, nem rajzoltató adatgyűjtés és feldolgozás
- szabad térképrajzoltatáson alapuló adatfelvétel
- standardításra törekvő térképrajzoltatás
- kész (tér) képekből kiinduló adatfelvétel

én a szabad térképrajzoltatáson alapuló felvételt kombináltam a kvalitatív jellegű, interjúzás valamint résztvevő megfigyeléssel. Terepen ez a következő formát öltötte: a szabadon kiválasztott alanyokkal először félstrukturált interjút készítettem, aztán arra kértem őket, hogy egy üres A4-es lapra rajzoljanak nekem egy Kolozsvár-térképet, úgy ahogy azt ők látják, használják³.

Feldolgozásomban egyaránt figyelembe vettem a folyamatot és a végterméket, figyeltem arra, hogy mely elem képezi a kiindulópontot és hogy hogyan haladnak a rajzolóknak tovább. A kutatás végén pedig, a terepen szerzett információk, valamint a rajzok segítségével több összesítő térképet készítettem (melyet a dolgozatom következő részeiben mutatok be); mely összesítések elsősorban nem a tér és az elemek valós visszatükröződései, hanem a kutatás során kialakult saját mentális képem levetítődései.

³ A térképrajzoltatás a város elemeinek kötetlen felidézésén (*free recall*) alapult, viszont ugyanakkor számoltam azzal is, hogy az előzetes beszélgetés befolyásolta a térképeken feltüntetett elemeket.

IV. TEREPEEN

IV.1. KOLOZSVÁR

A városképet alakító tényezők a személyes tér használata közben szerzett élmények, benyomások, érzelmi alapú értékítéletek, tapasztalatok a pihenéssel, a vásárlással, a barátok, rokonok látogatásával, a munkahellyel kapcsolatban, illetve az ismert helyekről való szóbeli információk, közvetlen élmények, továbbá a könyvek, sajtó, filmek, rádió, TV stb. útján szerzett ismeretek. A helyek képi levetítődéseinek kialakulásában természetesen nem elhanyagolandók az egyén személyes tulajdonságai, kulturális háttere, iskolai végzettsége, gondolkodásmódja stb. Az image kialakítása a szubjektív szűrőn keresztül az információk begyűjtésével kezdődik, majd az egyén rendszerezi azokat, és kialakít egy gondolati képet. Ennek szellemében történik aztán a döntéshozatal és a cselekvés. Az egyes helyképek közvetlenül, alig tudatosultan részt vesznek az ember mindennapi cselekvéseinek, térhasználatának kialakításában. Az aktuális egyéni szükségletek és vágyak megszabják a motivációt, amely alapján az egyén választ a rendelkezésre álló lehetőségek közül. A lehetőségeket befolyásolják a helyimage-ek, amik összevetésre kerülnek az egyén preferenciáival, elvárásaival. Végző lépés az értékítéletek kialakítása, majd a döntés. Az image-ek állandóan formálódnak. Az egyén a megismerése, észlelése során válogat a valóság egyes objektumaiból, amelyekből a fejében kognitív séma keletkezik. E séma némileg irányítja az észlelés folyamatát, a megismert valóság pedig folyamatosan módosítja azt.

A mentális térképek egyrészt megmutatják, hogy mi hol van, másrészt meg információkat szolgáltatnak arról, hogy mit hogyan lehet megközelíteni, hogy az egyes helyekre hogyan, milyen útvonalakon lehet eljutni. Harmadrészt megjelenítik mindazokat a helyeket amelyek a rajzolóknak életrajzi fontosságúak.

A mentális térképezés és maguk a térképek az emberek világnézetétől függően különbözhetnek. A világnézet ezen változatossága arra hívja fel a figyelmet, hogy a világ olyan amilyennek képzeljük, vagyis az általunk vallott kép az érzékszervi képességek, a kor, az élettapasztalat, valamint az attitűd és az elfogultság függvényében változik.

A Kolozsvárról rajzolt mentális térképek visszaadják az egyetemista volt helyszíneit, jelentőségét. Megmutatják, hogy melyek azok a „tipikus” részei a városnak, amelyeket az egyetemisták domesztikáltak, kisajátítottak. A mentális terek kiterjedése többnyire bizonytalan, mivel jellemző, hogy egy-egy környék vagy városrész jellegzetes helyeit, főbb

pontjait tudják csak megnevezni a megkérdezettek, de annak a határai elmosódnak, egybefolynak a következő mentális térrel, vagy „fehér foltok”, vagyis ismeretlen részek formájában léteznek.

A III. számú mellékletben lévő **1.** térkép illusztrálja a kolozsvári egyetemisták mentális térképeinek összegzéséből megrajzolt Kolozsvár térképet. Észlelhető, hogy vannak jól elhatárolt **részei** a városnak, amelyek mindenki által ismertek és használtak, ilyenek például a Nagypark, a Fellegvár, a Házsongárdi temető, a Bentlakások, a Botanikus kert vagy a Babeş-park; vannak részek amelyekről létezik egy alapvető kép, talán egyszer-kétszer jártak is ott a megkérdezettek, de nem alakult ki egy koherens, elemeiben összefüggő kép, ide tartoznak például azok a részek amelyek nem a Belváros és nem is a saját lakónegyedek, tehát annak függvényében, hogy ki hol lakik és párja vagy közvetlen barátai hol laknak az egyes negyedek félig ismeretlenek számára (gyakran tartozik ide a Mărăşi-tér, vagy az Andrei Mureşeanu, vagy esetenként a Grigorescu, a Györgyfalvi, a Monostor); és vannak azok a részek, amelyekről hallottak, de még nem jártak ott, vagy nem is hallottak, teljes mértékben ismeretlenek számukra, gyakorlatilag sem a térről való tudás szempontjából sem a térhasználat szempontjából nincs jelentőségük, ezek főként a Bulgaria telep, az Iris, a Gruia is ide tartozik meg a Kerekdomb is. Kolozsváron a jól elkülöníthető részek például a Fellegvár vagy a Házsongárdi temető, de beszélhetünk az egyes negyedek jól elkülönítéséről is, mint például a Belváros. Észrevehető azonban, hogy vannak olyan részek is amelyek csak névileg szerepelnek, gondolok itt az egyes negyedekre; gyakran szerepel, hogy a Belváros részletesen megjelenik a rajzon és a körülötte levő negyedek csak névileg vannak feltüntetve. Tehát mindenkiben létezik egy olyan kép Kolozsvárról, amely a főbb negyedeket térben el tudja helyezni és meg tudja nevezni, az, hogy nem tudják megtölteni az egyes területrészeket, már az analízis egy másik mélyebb részéhez tartozik.

Jellemző, hogy a város egyes részei közti **határ** általában nem világos és egyértelmű, mint például a Fellegvár esetében a határvonalak elmosódnak, leszámítva a Szamos vonalát, meg hasonlóan a Házsongárdi temetővel is, a Petőfi utca az egyik határ, viszont a többi határ nincs megnevezve. Vannak olyan határvonalak, amelyek volta megkérdőjelezhetetlen, ilyen például a Szamos a Fellegvár behatárolásánál, valamint a Nagypark behatárolásánál; ezen elemeket nevezi a szakirodalom törésvonalaknak. Általában az egyes mentális tereket néhány oldalról törésvonalak, míg más oldalokról bizonytalan kiterjedésű, úgynevezett puha határvonalak veszik körül.

A város terét számos **tájékozási pont** alkotja, melyek elsődleges célja az orientáció megkönnyítése a térszerkezet kuszaságában, másrészt meg a legtöbbjük szimbolikus

jelentéssel is bír; jelképei a városnak, az adott városrésznek. Kolozsváron egy ilyen elsődleges támpont a „ló farka”, a „Matyi tér”, a „Matyi / Szent Mihály templom” mely kortól és etnikumtól függetlenül, univerzális találkozóhely volta mellett a város fő szimbóluma is. Ez mellett még számos más orientációs pont is meghatározható, mint például az Állomás, Magyar Színház vagy a Román Színház, a BBTE főépülete vagy BCU. Ezek azok a terek, épületek, amelyek úgy tartoznak a város univerzális képi megjelenítéséhez, hogy az egyetemista volt jellegzetes és mondhatni kizárólagos életterei is egyben. Egy másik ilyen kizárólagos élettér-helyet képeznek a kocsmák; a Bulgakov, a Krajczár, az Insomnia, a Flowers, a Quo-Vadis, a Diesel, a Kharma, stb.

A mentális térképek egy másik elemét a **csomópontok** képezik, vagyis azok a helyek, amelyek a kisebb, nagyobb útvonalak ütközéseinek területei. Ilyen Kolozsváron például a Széchenyi tér, amely az autóbuszok jelentős számának az találkozóhelye, vagy a Matyi tér, amely szintén számos busznak a megállóhelyéhez közel van.

A város terében szétszórta levő csomópontokat tehát az egyes **útvonalak** fűzik össze melyek gyakran funkcionálnak, mint az egyes mentális terek határvonalai. A reprezentáció ezen elemei esetében mutatkozik meg elsőként a helyismeret, és ezen esetben különül el dominánsan a kolozsvári és a nem kolozsvári egyetemisták téradata. Jellemző, hogy a csak egy pár éve itt élő diákok főként az úgynevezett főutakat, a legnyilvánvalóbb útvonalakat ismerik és használják egyaránt, míg az itt nevelkedettek főként a kisebb utcákban, elkerülve az autók és az emberek tumultusát, is otthon(osan) érzik magukat. Viszont érdekes megjegyezni, hogy amikor vizuálisan kell reprezentálni a várost, akkor a kolozsváriak is egyaránt a főbb útvonalakat jelentetik csak meg, még akkor is ha nem föltétlenül használják azokat a mindennapokban. Ily módon különül el elsődlegesen a térről való tudás és a térről adott reprezentáció életükben. A térreprezentáció minden esetben követi a „hivatalos”, a betanult formát, és még ha esetenként föl is tüntetnek kisutcákat, azok akkor sincsenek megnevezve. Az ilyen legnyilvánvalóbb utcák kategóriába tartozik a Tordai út, a Horea, a Jókai utca, a Monostori út, míg a leggyakoribb kisutca a Farkas utca, a Bolyai utca, a Mátyás Király utca, a Szentegyház utca, a Mikó utca, a Malom utca.

Amint a I. számú mellékletben is olvasható, az individuális interjúkat azzal az indítókérdéssel kezdtem, hogy *Ha jön egy ismerősöd, aki még nem járt Kolozsváron, mely részeket mutatod meg neki? Merre viszed őt? Miért?* Ezen kérdés föltevésével egyrészt az volt a szándékom, hogy megtudjam, hogy:

- melyek azok a részek amelyeket elsőként Kolozsvárhoz asszociál, amelyeknek szimbolikus értékük van,

- melyek azok amelyekről van egy alapvető tudása, térben hol helyezkednek el ezek,
- melyek az ő saját életterének a főbb színhelyei.

A kérdésre adott válaszok és az általuk rajzolt mentális térképek kombinálása révén arra is választ kaptam, hogy mennyire pontos az a tudás ami az egyénekből van, valamint, hogy a „hivatalos” városkép hogyan vetődik le az egyéni vizuális képekben és térhasználatban.

Vannak akik személyes, életrajzi fontosságú helyeket mutattak / mutatnának meg, mint például, azt hogy honnan vásárolja a kenyeret, vagy hogy hol a leghidegebb a sör, vagy hogy hol issza a mindennapi kávéját, vagy hogy „*hol nézett először szerelmese szemébe*”. Van egy másik kategória, aki a történelmi jellegzetességeket emelné ki, a város szimbólumait:

Jött egy ismerősöm...a sztereotípiákat ajánlottam neki...mint a Mátyás Király szülőháza...a vártemplom...a szobor...a templomok...aztán elküldtem a Bulgakovba, az Insomniába...meg a Bocskai házat érdemes megnézni, a Múzeum teret, a Karolina oszlopot...a Ferencesek templomát...meg úgy általában ha Kolozsvárt úgy megnézed, akkor úgy önmagában is szép...és nemcsak az épületek miatt, hanem maga az erővonalai miatt, ahogyan mozog, ahogy él...Kolozsvár így szép ahogy van...ezen nem éri meg változtatni...számomra addig szép egy épület, amíg az olyan amilyen...amíg nem újítják fel...amíg bomladozik és romos addig tartsa meg azt ami a jellegzetessége... (S.B., nő, magyar, kolozsvári)

Matyi szobra, Mátyás háza, Szent Mihály templom...biztos, hogy a Farkas utca és a Matyi templom...a Belvárosban a Mócok útja meg a Unirii között az utcácskákat is...a Mócok útja meg a Malomárok közti utcákat, meg a Park melletti Malomárok és levinném a Mărăști térre tömeget látni...a Farkas utca, lehet hogy nem a legjellemzőbb, de egyáltalán az a legnyugisabb, érzed, hogy Kolozsvár központjában vagy, de mentesítve van attól a tumultustól, amely Kolozsvár központjában van... (B.K., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Gondolom körbevinném a városban, a központban, a Mátyás király téren, az Eroilon, gondolom eljutnánk a Bentlakásokhoz is, mert ott lakom, és a Kampuszt is meg kell néznie...még elvinném olyan helyekre ahova én szoktam kimenni, a Pubba vagy a Kingbe...megmutatnám a történelmi múzeumot, az arhívumot...és elvinném a kávézóba, Insomnia, Flowers, Quo Vadis...(N.K., nő, román, nem kolozsvári)

A történelmi városközpont, ez alatt értem a Főteret, a Farkas utcai templomot és a Fellegvárat, onnan remek látkép van és kb. ennyi. A belvárost...(N.O., férfi, magyar, kolozsvári)

Az egyetemista élet egy fontos helyszíne A kocsmák, A kocszmák; sokan, ha nem is oda vinnék először, akkor a nap végén vagy valamely ponton oda jutnának el. A III. számú mellékletben lévő 2. és 3. térképek találóan ábrázolják, hogy a román és magyar egyetemisták mentális térképeinek összegzésében az elsődleges különbség a szórakozóhelyek révén jelenik meg. A magyarok által látogatott kocszmák főként a Bulgakov, a Krajczár, az Insomnia

Ha valaki velem egykorú akkor elvinném a Bulgakovba, nagyrészt mindenkinek tetszett. (A.R., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Próbálnám megmutatni a város történelmi részeit...a Matyi tér meg még egy-két hely...aztán meg kocsmák, Krajczár, Insomnia, Bulgakov...meg bulizni...King, Obsession...(C.K., férfi, magyar, kolozsvári)

Ha meg románokról van szó, akkor is jelen van a történelmi városrészek elsődleges volta, viszont a kocsmák látogatása sem maradhat el: Insomnia, Quo Vadis, Diesel, Karma, King, Obsession.

Fontos az, hogy a nem kolozsvári magyar egyetemistákban elkülönül az, hogy...

F⁴ - van egy Kolozsvár térképem és van egy magyar Kolozsvár térképem külön...(T.J., férfi, magyar, nem kolozsvári)

így a város terei kezdetből fel vannak osztva...magyar-nem magyar (román) helyekre. Viszont a kolozsvári egyetemistáknak...

F - nincs szükségem erre, hogy kijelöljem magamnak, hogy mi a magyar Kolozsvár és mi nem...Kolozsvár Kolozsvár...(A.N., nő, magyar, kolozsvári)

Mindkét etnikumú diákok egyaránt hangsúlyozták ezt a bipoláris voltát a városnak, mely egyszerre mutatkozik meg a közterek meg a szórakozóhelyek, a szabadidő eltöltésére szánt helyek esetében:

Én otthon soha nem éreztem ezt a nagy fokú ellentétet román, magyar társaság között...Kolozsváron nemcsak, hogy megvannak a román és a magyar helyek külön, de érzem a buszon is, az üzletben, minden egyes helyen, azt hogy nagyon-nagyon elkülönül ez a két réteg...diákok közt is, egyetemen meg mindenhol...(D.R., nő, magyar, nem kolozsvári)

„...nagyon szétválnak a helyek...a Matyi ház környékén az a magyar hely, a Krajczár, meg még van a Bulgakov, az Agape...nagyon sok ilyen hely van...sokat láttam...a Music Pubban is ha bemész, vannak magyar asztalok és román asztalok...nem igazán vegyülnek az emberek...és szerintem nagy mértékben a politika határozza ezt meg...Funar manipulatív politikája óta van ez...a kisebbségek jobban összetartanak, nagyobb a szolidaritás...csináljuk meg ezt és dedikáljuk a magyaroknak...sok magyar barátom van, de amikor velem jönnek ki, akkor velem jönnek ki és nem hozzák a barátaikat...nem értem...(S.O., nő, román, kolozsvári)

A különböző etnikumok által használt terek, a román - magyar kocsmák, román - magyar helyek, és tágabban a román – magyar Kolozsvár kérdése a fókuszcsoporthoz interjúkor képezte vita tárgyát. A nem kolozsváriak számára :

⁴ A továbbiakban vastagított dőlt nagybetűs *F*- el jelölöm azokat az interjúrészeket, amelyek a fókuszcsoporthoz beszélgetésből idéztek

F - van jelentősége ennek a magyar Kolozsvárnak, de ez nem azt jelenti, hogy nem állunk szóba románokkal, vagy nem haverkodunk...de ez azt is jelenti, hogy van egy magyar öntudatunk...(A.M., nő, magyar, nem kolozsvári)

F - és valamiképpen a történelmiségben is jelen van, mert ezek a magyar kocsmák a központban vannak, még nem hallottam a Monostoron magyar kocsmáról...valamiképpen ami később köré épült ki, ott...a belváros az ami magyar volt...magyar utcaneveket jelent, meg vannak magyar helyek, például kocsmák...(G.N., férfi, magyar, nem kolozsvári)

F - magyar kocsmák, mert magyar diákok járnak oda, vagy magyar a tulaj...oda tömörülnek a magyarok, mert tudják, hogy ott találkoznak ismerősökkel...(A.M., nő, magyar, nem kolozsvári)

F - nekem felmerül az a kérdésem, hogy akkor ezek a nagy román kocsmák, mint a Diesel, miért nem a román központban vannak? (T.J., férfi, magyar, nem kolozsvári)

míg a kolozsváriak nem gondolkodnak ilyen ellentétekben:

F - de van ilyen, hogy román központ? Az egy kicsit túlzás...én ezt nem élem meg így...mint kolozsvári számomra nem éleződött így ki, hogy román központ...egyéni persze, hogy jobban kötődünk például a Matyi térhez...és a románoknál is van aki például sokkal jobban szereti és kedveli a Matyi teret, mint az Avram Iancu teret...de szerintem megoszlanak a vélemények...a magyarok elmennek az Avram Iancu térre is...(T.B., nő, magyar, kolozsvári).

F - szerintem az emberek tudatában él...biztos, hogy egy kolozsvári egyetemistának sokkal tágasabb a tudat ami benne él, mint egy kintről jövőnek...akinek a magyarság az a belvároshoz kötődik...(A.N., nő, magyar, kolozsvári)

Az egyik lehetséges magyarázata ezen két gondolatmenetnek a városban eltöltött évek számának a függvénye. Mivel a kolozsvári egyetemisták ebben a városban élték le életüket, a tanulási folyamat náluk sokkal hosszabb, mint azok esetében akik csak maximálisan 4-5 éve élnek Kolozsváron. Másrészt meg az elmúlt Funar-korszak számos sztereotípiát keltett, amely a nem az adott helyszínen élők számára sokkal erőteljesebben nyilvánult meg, mint a kolozsváriak számára, akik elsőrendűen tapasztalták a dolgokat. Tehát a városban uralkodó szimbolikus konfliktus, a nyilvánosságban levő diskurzusok jelentős hatással voltak a nem kolozsvári fiatalok Kolozsvár-képére és meghatározták / meghatározzák a városhoz való viszonyulásukat.

Az emlékek és érzelmek egy másik tárházát végigjárva, a magyar egyetemisták Kolozsvár jellemezésének auditív elemeiként elsődlegesen a gyerekkorukban hallott „Szép város Kolozsvár” ének idéződik fel. Ugyanakkor etnikumtól függetlenül, más Kolozsvárra emlékeztető hangok a kávézók meg kocsmák zene- és beszédfoszlányok keveréke, vagy az utcai kocsik, a forgalom zaja, vagy a villamos dübörgése, vagy a Nagypark madárcsiripelése jut eszükbe; de mindenképpen élet, zsidóság, pezsgés vagy nyugalom, menekülés mindezek

elől. Ha meg az Avram Iancu térről van konkrétan szó, akkor a harangozás, míg a Matyi téren a galamb turbékolás a domináns hang.

Ami a vizuális elemeket illeti, ha egy fényképpel kellene visszaadni mindazt amit Kolozsvár jelent számukra, akkor főként a réginek, a múltbelinek van értéke:

Szerintem mindenképpen egy olyan városrészt próbálnék fényképezni, ami középkori...mindenképpen a Szent Mihály templomot vagy a Mátyás szobrot vagy pedig azt a Szamos-hidat amelyik összeköti a Horea utat a Ferdinanddal...ott van még legalább négy olyan épület amely...(C.I., nő, magyar, kolozsvári)

vagy a diákéletnek:

Az emberek, amint a Matyi téren olvasnak...a fiatalok, akik a téren időznek...a fiatalok egy csoportja...valószínűleg a Katedrális vagy a szoborcsoport egy részét is belevenném...de főként az egyetemisták tömegére koncentrálna...(N.K., nő, román, nem kolozsvári)

IV.2. UTCA- ÉS TÉRNEVEKRE VONATKOZÓ TUDÁS

Az utca- és térnevek nemcsak a földrajzi tájékozódást szolgálják, hanem, azt az érintkezési területet alkotják, ahol a múlttal kapcsolatos uralkodó ideológia és a hétköznapi élet összetalálkozik. A nevek megváltoztatásával az utcák és terek földrajzi helyzete, elhelyezkedése nem változik, viszont az emberek hétköznapi életével érintkező történelem síkjai átalakulnak. A megváltoztatott utca- és térneveken keresztül a történelemben, a múltban való közlekedésnek egy másik hálóját, rendszere alakul ki (Niedermüller, 1993:164).

Kolozsváron a magyar diákok számára a régi magyar utcanevek használata a magyarság-tudatuk eleme, viszont levetítve a térhasználatra elveszti gyakorlati voltát, a tulajdonképpeni beszédhelyzetek csak kis hányadában érvényesül. Az egyetemistáknak a névhasználat nem elsősorban azok magyar vagy román voltával függ össze, hanem azzal, hogy az elsődleges orientálódási szempontot az egyes tájékozódási pontok jelentik és így nem szükséges tudni az utcák / terek nevét:

...nem az utcaneveket tartják fontosnak, hanem épületeket tartanak számon...én sem...egyrészt azért, mert a szüleim és az ők korosztályuk a magyar régi utcaneveket használja és azokat tudom félig, másrészt ha én megyek valahova, akkor ott a román neveket látom...és akkor inkább úgy mondom, hogy a Sora utcája...és akkor mindenki tudja...(C.I., nő, magyar, kolozsvári)

Hát...nem nagyon (tudom a régi neveket)...senki nem használja őket...ha még használnánk egymás között akkor nyilván, hogy mindenki ismerné, de ez nem áll fenn...ahogy feljöttél nem volt ahonnan megtanuld a magyar neveket, aztán nem

használod őket akkor sem, amikor az újakkal beszélgetsz...talán a Széchenyi teret tudom meg a Jókai utcát... (E.T., férfi, magyar, nem kolozsvári)

De ugyanakkor van egy etnikai vonzata is a névhasználatnak...

F - egyre inkább tapasztalható, hogy nagyon sok egyetemista használja az utcák régi megnevezését...egyre inkább észreveszik, hogy erre szükség van...a környezetem mindig tudatosan azt használja...(A.M., nő, magyar, nem kolozsvári)

Talán néhány nacionalistább beállítottságú srác következetesen használja a magyar neveket, de egymás között...de ha velük beszélsz, akkor szerintem ők is egyértelművé teszik, hogy nem praktikus ezeket használni, mert nagyon nehezen tudod azt beazonosítani...(E.T., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Én nagyon keveset tudok, de szerintem nagyon sokan használják...van egy olyan tendencia, hogy tanuljuk meg a régi magyar neveket...kis belső nacionalizmus...ez egy kísérlet arra, hogy legalább virtuálisan megőrizzük Kolozsvárt magunknak, magunkban, egyértelműen...szerintem nagyon fontos, mert ez a magyar Kolozsvár egyre inkább kihalóban van...így átmenthető egy ilyen virtuális világba...a magyarok egymás közt ha így kommunikálnak, akkor átmentik az egészet...(B.K., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Továbbá fontos megjegyezni, hogy nem észlelhető a kolozsvári diákok részéről egy útmutatói szerep felvállalása, nem próbálják átadni a városról való tudásukat, még azok sem akik nagyon ragaszkodnak a régi nevek használatához:

A szülők, nagyszülők is így használták és használják és én is így használom. A barátaim...inkább...nem nagyon tudják...jó, hogy úgy mondják, hogy Matyi tér, meg stb., de így hogy Bocskai tér, azt nem tudják...és ez bizonyos pontig zavar, de hát...ők inkább kocsmák szerint tájékozódnak. (N.O., férfi, magyar, kolozsvári)

A szüleim azért próbáltak rászoktatni arra, hogy nem Napoca-sodunk, úgyhogy erre próbálok vigyázni...amiket tudok, azokat nagyrészt használom, de pl. a Mócok útját azt nem mondom, hogy a Mócok útja, hanem úgy hogy Motilor, mert könnyebb azt mondani, viszont az Eroilort azt valahogy nem jön...meg ott van az Avram Jancsi tér...így szoktam meg...A barátaim...meg nem igazán figyeltem fel...de én azért nem fogom kijavítani, hogy az Eroilor az nem Eroilor, hanem Deák Ferenc utca... (S.B., nő, magyar, kolozsvári)

Nincs egy tudatos „nevelési folyamat” amely a frissen érkezetteket célozná a kolozsváriak részéről, míg az idősebb nem kolozsvári diákok körében ez többé-kevésbé jelen van. Az első éven szervezett „Mentorakciók” keretében az egyes egyetemeken szerveznek Kolozsvár-túrákat, amelyek során elmondják Kolozsvár nevezetességeit és hangsúlyt fektetnek a régi magyar tér- és utcanevekre is.

IV.3. KOLOZSVÁR BELVÁROSA

A város magját az a terület alkotja, melyet egykor a várfalak öveztek; a műemlékek ezen a történeti földön vagy legalább is ennek a közelében emelkednek. Szerkezetileg Kolozsvár két részre oszlik, mindkettő más-más települési formát mutat. Az egyik az Óvár, a legrégebb városrész, apró, kurta, olykor ívelt utcáival, amelyek azonban meglehetősen szabályozott alaprajz szerint rendeződnek el. A másik részt a Főtér köré csoportosuló, az innen kiinduló, szélesebb, jórésben egyenes utak párhuzamos és keresztező vonalai szelik át. Ezek kötik össze a Főteret a várfalakkal és azokon túl az országutakkal (Kerekes, 1998:34).

Kolozsvár Belvárosa és a később épült negyedek nem alkotnak szerves egészet, E.T. Hall kifejezéseivel élve, a Belváros maga szociopetális, míg a negyedek szociofugálisak, a Belváros az egész város számára az eredők egyesülésének terét jelenti. A központ fokozottan terhelt mivel a városi életet megélni csak a Belvárosban lehet, és mivel a különböző negyedek etnikailag homogének, a Belvárosban futnak össze az erővonalak; ez az a hely ahol meg lehet fogalmazni az etnicitást, ahol a történelem jelen van. Így a Belváros és a Főtér a nacionalista diskurzus gyakorlatba ültetésének, a szimbólumok megjelenítésének és a történelem felidézésének tere.

Kolozsváron a Belváros a diákok számára elsősorban az a hely ahol az életük történik; itt vannak azok a helyek ahova járniuk kell, vagy ahova járni akarnak. Fogalmi szinten az, hogy Belváros, hogy Központ nem különülnek el, és néha az sem, hogy Főtér. Mindenik azt a helyet jelöli ahol a mindennapok zajlanak. Itt vannak az egyetemista élet színhelyei: az egyetemek különböző karainak épületei, tantermek, könyvtárak, könyvesboltok, üzletek, kávézók, kocsmák, bulizó helyek; itt van a forgalom, a dugók, a zaj, az élet, a pezsgés. Itt van Kolozsvár 0 pontja, amely számos szempontból jelent kiindulópontot.

Az a hely ahonnan a városok közti távolság kiindulópontját tekintik. Két város közötti távot központtól, központig mérik. (A.K., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Egyrészt itt van a városépítkezés origója, a régi történelmi épületek, a múlt. Itt van az a hely ahonnan számolják a városok közti távolságot. Ha frissen érkezted Kolozsvárra, akkor általában ez az a városrész amit először bejársz. Ez a gazdasági, történelmi csomópontja a városnak. Ha találkozót szerveznek, akkor is általában a belvárosban találkoznak, mert „az egyenlő távolságra van mindenkitől”, meg „azok a helyek ahova megyünk is a belvárosban vannak”. Itt vannak azok a helyek, amelyeket „érdemes megmutatni Kolozsvárból”, mint például: „a Farkas utca...a legnyugisabb, érzed, hogy Kolozsvár központjában vagy, de

mentesítve vagy attól a tumultustól, amely Kolozsvár központjában van...”. Egyes diákok számára a Belváros jelenti Kolozsvárt, „...ami azon kívül van, annak tulajdonképpen semmi köze nincs Kolozsvárhoz...a Belvároson kívül már nem kolozsváriak laknak...”(E.T., férfi, magyar, nem kolozsvári).

A Belváros az a rész, ahol, az ember akárhová megy kénytelen áthaladni „...ha megrajzolod, hogy egy ember egy napja folyamán milyen utakat jár be, akkor szinte biztos, hogy áthalad a Belvároson, sőt, legtöbbször ott tartózkodik...tehát tulajdonképpen hiába él máshol, addig az ő városi életének, amilyest kilép az utcára...gyakorlatilag ott tölti...”(H.D., férfi, román, nem kolozsvári)

A belváros térbeli behatárolása nagy mértékben függ a személyes térhasználattól, viszont jól meghatározható az a mag, amely mindenki számára jelen van. Amint a IV. számú melléklet 1. térképe is illusztrálja, a Belváros határai nagyrészt tájékozódási pontok által behatárolva az Állomástól vagy csak a „Horea úti hídtól” fel a Magyar Színház, a Polgármesteri hivatal, a „Studház” (Diákművelődési ház), a Házsongárdi temető, a Cipariu tér, az Avram Iancu tér, a Kétágú templom, a Mihály Vitéz tér és vissza az Állomásig vagy a hídig. De „...lehetne a szűkebb része a Főtér csak...”(S.B., nő, kolozsvári, magyar)

„A történelmi városrészek a régi idők mentális térképei” (Letenyei, 2004:156). A városok centruma, illetve az ott lévő, kiemelt jelentőségű épületek a városlakók helymeghatározásának kiindulópontjai, biztos, rögzített pontok, amikhez képest meghatároznak valamit. Tőle mérik a mozgásos távolságot, a jelentések adott rendszerének meghatározó tartalmait, olykor a történetiséget magát is (A. Gergely 1996). A központ lényegénél fogva kijelöli a perifériát is. Az egyén a város központját észben tartva tájékozódik az utcákon járva.

A mindennapi életben a centrum alapvető koordináló szerepe a térbeliséget megjelenítő szóhasználatban is megfigyelhető, olyan kifejezésekben, mint: „bemegek a városba”, „mi történik a városban?”, „kint lakunk”, vagy például a városközpont, külső kerület, külváros, stb. szavakban.

A Központ, ahogy én látom, az a Katedrális és az azt körbevevő kis utcák...van a Katedrális koncentrikussága, mint egy nap, onnan indulnak ki a kisutcák, a sugarai, de nem túl messzire...(J.B., nő, román, nem kolozsvári)

A város műemlékei a város évszázados történelméről beszélő kövek. A város szellemi, lelki és gyakorlati szükségleteiből nőttek ki, azokkal a legszorosabban összefüggnek.

Gyakorlatilag azt mondom, hogy Kolozsvár Belvárosa az a falon belül ami van...(Z.G., férfi, magyar, nem kolozsvári)

IV.4. FŐ TÉR VAGY FŐ TEREK?

A kolozsvári Főtér⁵ fontossága a múlt évszázad eseményeiben mutatkozott igazán meg, a mostani képének a kialakulásának folyamatában. Általánosan érvényes városesztétikai tételnek fogadható el, hogy egy város fő tere vagy fő utcája mindig az egész város tükörképe, és így annak a leginkább jellemző városképlátványa vagy város tájképe, mivel azt a város legfontosabb funkciói és legmódosabb polgárai hozták létre, tükrözve az egyes korok társadalmi, gazdasági és ízlésbeli változásait (Balogh, 2001:215).

A XIX. század végén, a XX. század elején alakult ki a Főtér mai arculata, amikor a magyar nacionalizmus első világkorát élte; ennek folyamán a tér arculata erőteljes magyar vonásokat kapott, amellet, hogy a rendezéssel a méltóságát is növelték, vagyis hagyták kiemelkedni a térből magát a templomot.⁶ A tér ezennel végérvényesen elvesztette gyakorlati, gazdasági funkcióit, szimbolikus értékű térére változott, a történelem nagyjai arcképcsarnokának egy részévé (Szabó, 2004:103).

A Főtéren ezentúl a szobor-együttes és a templom uralkodott, mindkettő a magyar történelem dicsőségének hirdetőjeként. Viszont a kormányváltások során a hatalom hatására a történelem és implicit a tér szimbolikus értéke is folyamatosan átértékelődött.

A város életében levő különféle újra és átépítések sorozata révén nem egy egyszerű feladat a város fő terének a meghatározása. Egyesek számára egyértelmű, hogy a „Matyi térről” van szó, míg mások szerint nincs fő tere Kolozsvárnak, „mert nem lehet azt mondani, hogy van egy hely ahova minden koncentrálódik”.

Szerintem nagyon sokan azt fogják mondani én is azt mondom hogy a Mátyás tér, ez úgy megmarad...meg a magyarsághoz kötődik, az embernek a nacionalizmus úgy megmutatkozik a vérében és azt mondja, hogy ez az...az emberbe az úgy bele van ivódva, hogy hol találkozunk, hát a Mátyás téren. (A..K., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Funar kiépítette az Árva Jancsi teret, hogy az legyen elismerve a főtérnek...de a magyarság keretében biztos, hogy mindenki Kolozsvár főtere alatt a Matyi teret érti...és mindenképpen a Matyi térnek van egy főtér hangulata, a város közepén van...az Árva Jancsi téren csak nagy forgalom van, egy kicsi terecske, hosszúkás, kényelmetlen...nincs egy olyan nyugodt tér hangulata...itt is van forgalom, de annak ellenére, hogyha megállsz a szobornál nem hallod annyira a zajt...egy kicsit nyugodtabb tényleg egy főtér hangulata van... (C.K., férfi, magyar, kolozsvári)

⁵ A Főtér megnevezést a Matyi térre használom, míg amikor fő térről beszélek, akkor a városban levő központi teret értem alatta

⁶ A XIX. század végén felszámolták a templom körüli Nagypiacot, melyet áttettek a Széchenyi térre

Egyértelműen a Matyi tér. Annak ellenére, hogy körbe kereken viszonylag el van vágva a tömegközlekedéstől, mégis az az egyik tér amelyik a leginkább gyalogostér...az a főter ahova azért ülsz le, hogy ott legyél a város közepében...itt az egyedüli ami még szóba jöhet a Iancu tér, hogy főter lenne még esetleg, meg a Mihai Viteazul tér, de a Iancu tér az annyira körbe van közlekedve, hogy azt nem tudod úgy tekinteni, hogy leülsz és ott vagy a város közepében...túl nagy a mozgás körülötte, hogy bármit is érezhessél azon a téren...másik az hogy nagyon idegen is...a Mihai Viteazul tér meg abszolút olyan, hogy...a pozíciója is olyan, hogy nem tudod a város közepének érezni...viszont a Matyi térnek olyan az elhelyezése is meg, meg van jelölve a templommal is, meg körülötte a környezete is olyan, hogy úgy érzed, hogy a város központjában vagy... Az Avram Iancu téren is magán a téren is keresztül-kasul járnak az autók...a színház előtt ott az a nagy forgalom...tehát túlságosan el van szigetelve...ahhoz, hogy eljussál oda, egyértelműen szemaforokon kell átmenjél...van egy fizikai határ, meg kell várd amíg átengednek...míg a Matyi téren oda könnyebben be tudsz jutni, nincsen annyira lehatárolva a város többi részétől...másik részről meg bent van a történelmi központban...Van egy nacionalista vonása is ennek...nem tudnám úgy érezni magam az ortodox templom és Avram Iancunak a szobra között magam, hogy a városom szívében ülök. (B.K., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Nincs Kolozsvárnak főtere, mert szerintem a Széchenyi tértől a Matyi térig a Soráig sugarú körbe meg a BCU-ig az ott mind főter. S nem mondanám azt, hogy most a Matyi tér a főter vagy a Széchenyi tér a főter, mert ha azt vesszük, hogy a forgalom, akkor biztos, hogy a Széchenyi tér a főter...de nagyon sokan azt mondják, hogy a Matyi tér az a főter. Az emberek ott találkoznak, azt mindenki ismeri. A Matyi tér, a ló farka...olyan embert nem tudsz mondani, aki ezt nem találná meg, még ha nem is ismeri Kolozsvárt...szerintem a románok számára sincs főter, mert nekik is ugyanolyan fontos a katedrális meg az Árva Jankó tér, meg a nagyon szép harang a Matyi téren (A..R., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Szerintem minimum kettő van, ha nem három...a Mátyás király tér, az Árva Jancsi tér, és a Széchenyi tér...(C.I., nő, kolozsvári, magyar)

Szerintem csak a Funar-korszakban volt ez az új főter, meg hogy magyar főter meg román főter, és most hogy bukott Funar, már szerintem nem is merül fel, hogy román főter meg magyar főter. . (N.O., férfi, kolozsvári, magyar)

Mindenki a Matyi teret tartja Kolozsvár fő terének, a románok is, mert úgy van, hogy akik újonnan jönnek, azok abba csöppennek bele ami már régi, ami már a régihez szokott és mivel az Avram Iancu tér az újabb tér, ezért a régi románok is a Főteret használják a fő térnek...(S.B., nő, kolozsvári, magyar)

Szerintem meg attól függ, hogy hol látta meg kolozsvári életében a számára legfontosabb embert, hol tekintett először szerelmese szemébe. Ha ez éppen a sarki fűszeres előtt volt, akkor számára a sarki fűszeres a legszebb. Az ember azért nagyrészt az érzelmei alapján határozza meg a számára fontos helyeket. Az egy hogy központ és minden út átmegy rajta, de az csak egy hely, érzésileg az egyén tölti fel a helyet éréssel, nem a hely az egyént. (A.K., férfi, nem kolozsvári, magyar)

De az sem egyértelmű, hogy hogyan lehet meghatározni a fő tér fogalmát, alapvetően melyek azok a jellemvonások, amelyekkel rendelkeznie kell egy térnek, ahhoz, hogy fő térnek lehessen nevezni azt. A diákok szerint elsősorban...

Ezek a terek ilyen várakozási idők eltöltésére kellene jók legyenek...ott vagyok a városban...van az a nagy mozgás és akkor beülhetnék és lenyugodhatnék...a tér az mindig mindenkié...olyanná kell tenni, hogy az mindenkit megcélozzon...mind olyan funkciók kelljenek amelyek nem csinálnak semmit...nincs semmi funkciójuk...legyen opció, hogy mit akarsz csinálni...(B.K., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Attól, hogy nyugodt és hogy körülötte van az élet...általában a város központjában van a legtöbb cég, ott van a legtöbb kajálda...(C.K., férfi, magyar, kolozsvári)

Egy fontos dolog, hogy a Városháza a főtéren legyen...a másik az, hogy a döntő vallási templom is a fő téren legyen...egyéb funkció, tehát hogy nagy tér legyen...(Z.G., férfi, nem kolozsvári, magyar)

Hát...hogy mindenki tudja, hogy hol van...és hogy ott legyenek a fontosabb intézmények...ott legyen a fő látványosság...(H.D., férfi, magyar, kolozsvári)

Hát...a terek azok minden városban úgy összegyűjtik az embereket, van egy olyan ünnepélyesebb hely ahol...meg nagyobb tér ahol...kell az, hogy most menjél oda és üldögéljél meg ha átmész rajta, akkor olyan hangulatot tud adni...egy szebb hely...egy szabadabb tér...(K.A., nő, magyar, nem kolozsvári)

Mindenképpen egy találkozópon, egy olyan pont ahol események történnek, egy nagyobb tér, nemcsak egy utca...ahol esetleg le lehet ülni, sétálni...(H.L., nő, román, kolozsvári)

Hát hogy legyen egy olyan hely, ahol minden összefut, de szerintem ilyen nincs, van ami itt van, van ami ott. Nem, egyik sem szolgál főtéren. (A.R., férfi, magyar, nem kolozsvári)

Az fizikai tulajdonságok közül kiemelendő az, hogy a Városháza, a domináns vallás temploma, a város főbb intézményei a téren kell elhelyezkedjenek. Ezek közül gyakorlatilag a legmarkánsabb Kolozsváron a templom.

Megjegyzendő, hogy a templom elhelyezkedése nagy mértékben befolyásolja a tér funkcióit, a tér használatát. A Főtéren a Szent Mihály templom bejárata oldalra, nem a térre néz, ez által maga a tér elveszti szakrális jellegét és megmarad „egy szép épületnek”, „a régi épületek egyikének”. És ezen tulajdonságából kifolyólag, de nemcsak, válhatott univerzális találkozóhelyé; annak ellenére, hogy ott van a katolikus templom a téren, annak nem elsődleges funkciója él a diákok emlékezetében, és így mindenkié lehet a templom, a tér.

Ezzel szemben pedig az Avram Iancu téren a templom bejárata a térre néz, gyakorlatilag össze vannak fonódva és ez a diákok mentalitásában is így él „nem tudok eltekinteni attól, hogy ott van a templom...pedig tetszik a szökőkút ötlete, de nem érzem jól magam...feszélyez a templom és a szobor...” (A.M., nő, magyar, nem kolozsvári).

Az Avram Iancu tér az zártabb mint a Matyi tér, mert főleg azzal is, hogy az a két épület egymásnak néz...a színház ott van, az egyik felén bezárja, és a másik felén bezárja a templom...s akkor olyan mintha bezártabb...területileg nem szűkebb, mert nagyobb is, de mégis olyan zártabbnak tűnik, mint a Matyi tér, mert a templom bejárata nem úgy van, annak is...valahogy hangsúlyozódik, hogy annak a térnek

nem annyira vallási jellege van...mert nem hívja föl magára a figyelmet annyira...mert ha ott vagy a szobornál, akkor csak az oldalát látod és csak egy régi szép épület és úgy hozza meg a hangulatát, nem föltétlenül a templom a lényeg abban a térben... (K.A., nő, nem kolozsvári, magyar)

Térhasználat szempontjából is sokkal kevesebb fiatal figyelhető meg a téren, közel sincs akkora tömeg, mint a Matyi téren, és a domináns cselekedetek közé sorolhatók a téren való áthaladás, (néhányan megmártják kezüket a vízben), vagy leülnek egy cigaretta erejéig, vagy átadják a kurzusokat. Azok számára is, akiknek találkozóhelyként funkcionál, miután megérkezett az akire vártak távoznak a térről, nem használják tovább a teret. Átlagosan 5-10 perc erejéig tartózkodnak a diákok a téren. Ha a téren való tartózkodásuk motivációjáról érdeklődünk, akkor a tipikus válaszok: *„éppen útba estet, de nem tipikus eset” (R.L., nő, román, nem kolozsvári); „itt van a víz és éppen erre jártam” (J.S., nő, román, nem kolozsvári); „csak a páromat várom és kiültem egyet süttetni magam a nappal” (H.V., férfi, román).*

Ami meg a Széchenyi teret illeti azt sokan még csak térnek sem tekintik, ami meg a fő tér tulajdonságokat illeti, azok közül eggyel sem rendelkezik. A térről való tudás szempontjából a diákok ismerik a helyet, de nem használják. Azok az egyetemisták akikkel a téren találkoztam vagy a moziba igyekeztek, csak *„még van 10 perc a filmig” (F.Z., férfi, román, nem kolozsvári és U.O., nő román, nem kolozsvári)* és azt kint várták meg, vagy *„éppen a Napolactból jövök és leültem fagyit enni” (G.E., nő, magyar, kolozsvári)*, vagy egy cigi-szünetre ültek le, de többnyire csak áthaladnak rajta és nem tekintik fő térnek, sőt még markáns térnek sem.

Megjegyezném, hogy a terepen való tartózkodásom ideje alatt nem találkoztam olyan magyar egyetemistákkal az Avram Iancu téren, akik legalább egy pár percet időztek volna ott, áthaladóban hallottam őket, viszont nem álltak meg. Ezen tényből nem szeretnék messzemenő következtetéseket levonni, csak annyit jegyzek meg, hogy sem a Széchenyi, sem az Avram Iancu téren nem jellemző a diákok tartós jelenléte, az utóbbi téren meg domináns jelleggel román nemzetiségűekkel találkoztam.

A fentiekkel szemben a „Matyi téren” végzett terepmunkám során számos magyar és román egyetemistával találkoztam egyaránt. Ami ezen tér funkcióját illeti, elsődlegesen találkozóhelyként jelentős a diákok részére, függetlenül a nemzetiségtől és attól, hogy kivel, miért és mikor kell találkozni. Ismerős, ismeretlen, magán vagy üzleti találkozó, mindenki mindig a „Matyi téren” találkozik. Ezek alapján a „Matyi tér” (la Matei) / „a ló farkánál” („la coada calului”) egy univerzális találkozóhelynek tekinthető Kolozsváron, *„az emberbe az úgy bele van ivódva, hogy hol találkozunk, hát a Mátyás téren”.*